

Economisch-Statistische Berichten

Vreemdelingenverkeer en
weersgesteldheid

★

Mr A. J. M. Weebers

Een consequentie van de bevoegdheid
van productschappen

★

J. A. Pieterse van Wijck

Het aandeel van Nederland in de
wereldtankvaart

★

Ir H. Vredeling

De rentabiliteit van het landbouwbedrijf

★

Mr W. Schoonderbeek

Uitgaven voor armenzorg

★

Drs G. F. Loeb

Brazilië's buitenlandse betalingen

(I)

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

39e JAARGANG

No 1945

WOENSDAG 15 SEPTEMBER 1954

PENSIOEN- EN SPAARFONDSENWET

N.V. Pensioenverzekerings-Maatschappij

„METALLICUS”

Mathenesserlaan 285 - Telefoon 31503

Rotterdam-C

Opgericht 1919

Sluit en verzorgt de Collectieve pensioenverzekeringen
voor elke onderneming

*In October a.s. beginnen wederom
de cursussen*

BEDRIJFSECONOMIE EN BEDRIJFSORGANISATIE

en

PERSONEELBEHEER

★

Deze cursussen zijn bestemd voor degenen, die in het bedrijfsleven een leidinggevende en/of organisatorische functie vervullen, dan wel voor degenen, die uit hoofde van hun functie vooral met het personeelbeleid van de onderneming te maken hebben.

Beide cursussen duren één jaar. Onder de docenten en medewerkers bevinden zich tal van bekende deskundigen.

★

Prospectus wordt op aanvraag gaarne verstrekt door het

INSTITUUT VOOR PRACTISCHE BEDRIJFSKUNDE - I.P.B.

VAN BREESTRAAT 107 - TEL. 725252 - A'DAM-Z.

R. MEES & ZOONEN

A° 1720

BANKIERS & ASSURANTIEMAKELAARS

ROTTERDAM

AMSTERDAM - 's-GRAVENHAGE

DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

Gaarne verstrekken wij U adviezen
inzake Levens- en Studie-verzekeringen

beschikbare krachten

JONGEMAN, 27 JAAR,

econ. cand., intelligent, sterk creatief vermogen, ruime
bedrijfseconomische en tevens commerciële ervaring,

zoekt functie op stafniveau in bedrijf,

waar mogelijkheid tot ontplooiing aanwezig is. Brieven onder
no. ESB 38-1, Bur. van dit Blad, Postbus 42, Schiedam.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Dr J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de
Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—,
overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen
ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per
ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

Vreemdelingenverkeer en weersgesteldheid

Er is in de dagbladders heel wat geschreven over de schade, welke de vreemdelingenindustrie door het slechte weer heeft ondervonden. Verschillende berichten vestigen in zoverre een verkeerde indruk, dat men er uit zou kunnen concluderen, dat de gehele vreemdelingenverkeersindustrie, in al haar geledingen, een soort rampjaar heeft meegemaakt. Dit is beslist niet juist. Het buitenlandse vreemdelingenverkeer naar ons land was dit jaar intensiever dan ooit te voren en het Nederlandse toerisme naar het buitenland zal, mede dank zij het feit dat — uitgezonderd in het Middellandse Zeegebied — het weer in heel West-Europa dit jaar bijzonder slecht was, door de weersgesteldheid hier te lande niet sterk zijn bevorderd. Wel zijn velen thuis gebleven of hebben hun vakantie buiten de woonplaats bekort, doch over het algemeen werden de voor vacatiedoeleinden beschikbare middelen dan voor ontspanning in eigen omgeving aangewend. Hoewel geen cijfers beschikbaar zijn mag toch worden aangenomen, dat de totale vakantie-uitgaven dit jaar weinig lager zullen zijn geweest dan het vorige jaar. Er heeft echter een verschuiving in de bestedingen plaats gehad. De buitenbedrijven hebben hun inkomsten sterk zien dalen, de binnenbedrijven daarentegen hebben over het algemeen goede zaken gedaan. Een gedeelte van de bestedingen, die anders aan de eigenlijke vreemdelingenverkeersindustrie toevoelen, is thans daar buiten, nl. in bioscopen, winkelbedrijven e.d., terecht gekomen.

De hotellerie in de centra van internationaal toerisme heeft weinig onder het slechte weer te lijden gehad. Het seizoen zette dit jaar vroeg in en de logiesverstrekkende bedrijven kregen in de bollentijd een ongekend aantal buitenlandse gasten te verwerken. De maand Juni gaf, evenals in alle jaren, een inzinking te zien, die wellicht wat dieper lag dan gewoonlijk. De maanden Juli en Augustus daarentegen — in het bijzonder de periode van 15 Juli tot 23 Augustus — waren zeer goed. Men moet niet vergeten, dat hotels meestal reeds lang van te voren worden geboekt, mede in verband met het gebrek aan logiesaccommodatie tijdens dit jaargetijde. Het type vacatiegangers, dat in deze periode op reis gaat — veelal

gezinnen met kinderen — komt er niet zo gauw toe de plannen te wijzigen. Ten slotte is van belang, dat buitenlanders meestal minder goed geïnformeerd zijn omtrent de weersgesteldheid hier te lande, terwijl in ons grillige klimaat iedere dag een wijziging ten gunste kan intreden. Na 23 Augustus is de weersgesteldheid voor de hotellerie van meer betekenis, doordat het gebrek aan logiesaccommodatie dan niet meer zozeer noopt tot lang van te voren reserveren en doordat het type vacatiegangers zich wijzigt. Juist op het moment, dat men de eerste klachten over leegloop ging horen, werd het echter beter weer.

De hotellerie buiten de centra van internationaal toerisme heeft meer van het slechte weer te lijden gehad. Hier is het gebrek aan logiesaccommodatie tijdens het hoofdseizoen, door de intensivering van het Nederlandse verkeer naar het buitenland en de opkomst der bungalowbedrijven en andere moderne vormen van logiesverstreking, niet zo groot, waardoor minder lang van te voren wordt gereserveerd. Naarmate de afstand tussen woonplaats en vakantie-oord kleiner is, komt men er bovendien eerder toe de vakantieplannen te wijzigen. Dit deel van de hotellerie heeft het passantenverkeer gemist, dat anders de gaten tussen de reserveringen opvult. Een compensatie werd dikwijls echter gevonden in de toenemende ruimtelijke spreiding van het buitenlandse vreemdelingenverkeer.

De moderne vormen van logiesverstreking, in het bijzonder kampeer- en watersportcentra, die geheel op recreatie in de vrije natuur zijn ingesteld, hebben het veel zwaarder te verduren gehad. Ditzelfde geldt trouwens voor alle buitenbedrijven, zoals zwembaden, café-terrassen, e.d. Hier zal een aantal débâcles vermoedelijk niet uitblijven. Vele binnenbedrijven daarentegen hebben van de weersgesteldheid profijt getrokken.

Uit een en ander blijkt wel, dat men niet kan stellen, dat de gehele vreemdelingenverkeersindustrie een rampjaar heeft meegemaakt. De invloed van de weersgesteldheid is gradueel verschillend voor alle sectoren, of zelfs tegengesteld gericht.

's-Gravenhage.

Dr J. F. VAN SAARLOOS.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Vreemdelingenverkeer en weersgesteldheid, door <i>Dr J. F. van Saarloos</i>	727	Brazilië's buitenlandse betalingen (I), door <i>Drs G. F. Loeb</i>	737
Een consequentie van de bevoegdheid van productschappen, door <i>Mr A. J. M. Weebers</i>	729	Boekbespreking:	
Het aandeel van Nederland in de wereldtankvaart, door <i>J. A. Pieterse van Wijck</i>	731	J. van der Velden: De administratie voor de onderneming, bespr. door <i>Mr B. Moret</i>	739
De rentabiliteit van het landbouwbedrijf, door <i>Ir H. Vredeling</i>	732	Aantekening:	
Uitgaven voor armenzorg, door <i>Mr W. Schoonderbeek</i>	735	De handel tussen Oost- en West-Europa	740
		Geld- en kapitaalmarkt, door <i>Drs J. C. Brezet</i>	742

COMMISSIE VAN REDACTIE: *Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; C. van den Berg (secretaris). Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Assistent-redacteur: J. H. Zoon.*

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: *F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.*

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Mr. A. J. M. WEEBERS, Een consequentie van de bevoegdheid van productschappen.

De voorbeelden van interpretatie der bevoegdheidsartikelen doen vermoeden, dat de productschappen zich een niet te veronachtzamen arbeidsveld eigen kunnen maken. Zo is in het ontwerp-instellingswet de schappen de bevoegdheid onthouden regelingen te treffen inzake vestiging, uitbreiding en stillegging van ondernemingen. Uit de kamerstukken kan echter worden opgemaakt, dat een productschap ter ordening van de markt voor een bepaald stadium in de verticale kolom de omvang der productie mag regelen door productiebeperking, als maar niet het aantal ondernemingen of hun capaciteit wordt aangetast. Tegen een verordening, die, hoewel de voortbrenging of afzet regelend, kennelijk mede op regeling der vestiging is gericht, zal d.m.v. preventief ministerieel toezicht kunnen worden opgetreden. Schr. heeft bezwaar tegen het feit, dat het preventieve toezicht het middel moet zijn om de verhouding van productschap tegenover leden zuiver te houden en betoogt, dat het juist de administratieve rechter is, die daarvoor zal moeten zorgen, mits hem daarvoor voldoende middelen in de wet worden gegeven.

J. A. PIETERSE VAN WIJCK, Het aandeel van Nederland in de wereldtankvaart.

De tankvloot onder Nederlandse vlag maakt slechts 2,3 pCt van de gehele wereldtankvloot uit. De samenstelling van de tankvloot onder Nederlandse vlag is nog voor verbetering vatbaar. Reeds over ca 5 jaar zal een relatief groot deel van de wereldtankvloot voor vernieuwing in aanmerking komen. Behalve met de vervanging moet rekening worden gehouden met uitbreiding van de bestaande vervoerscapaciteit. Het is niet te verwachten dat de in aanbouw zijnde tanker-tonnage minus de voor sloop bestemde tonnage voldoende zal zijn om over enige jaren aan de toenemende behoefte aan tankruimte te voldoen. Geconcludeerd wordt, dat voldoende aanwijzingen aanwezig zijn voor een mogelijkheid tot vergroting van het aandeel van Nederland in de wereldtankvaart.

Ir H. VREDELING, De rentabiliteit van het landbouwbedrijf.

Uit gegevens, welke door het Landbouw-Economisch Instituut zijn gepubliceerd, kan een indicatie worden verkregen van het niveau, waarop de rentabiliteit van het landbouwbedrijf zich de laatste jaren heeft bewogen. Wie zijn oor te luisteren legt in landbouwkringen, zal niet veel bemerken van het optimistische beeld, dat rond deze gegevens kan worden opgetrokken. De steeds doorgaande stijging van de absolute hoogte der kostenfactoren arbeidsloon en pacht tegen de algemene trend van daling, zowel van productenprijzen als van de andere kostenfactoren, doet de vraag rijzen hoelang dit nog door kan gaan zonder dat beide bewegingen met elkaar in conflict komen. Nu er duidelijke aanwijzingen zijn, dat de pachtkosten de laatste tijd in het gehele land niet onbelangrijk zijn gestegen en nog steeds stijgende zijn, spreekt het vanzelf, dat of een verdere vermindering van de rentabiliteit op de pachtbedrijven of een verdere vermindering van de post arbeidskosten, mogelijk van beide, hiervan het gevolg zou zijn. Het is een merkwaardig anachronisme, dat in een tijd van verminderde rentabiliteit, met name voor de veehouderij, de pachtprijzen gaan aantrekken.

Mr W. SCHOONDERBEEK, Uitgaven voor armenzorg.

In dit artikel wordt een globale analyse gegeven van de subsidiën voor armenzorg, die slechts gedeeltelijk de uitgaven voor armenzorg (in engere zin) omvatten en de totale uitgaven voor sociale zorg, die zoveel mogelijk uitgaven voor armenzorg in ruimere zin omvatten. Schrijver merkt op, dat de ervaring heeft geleerd, dat ondanks alle sociale wetten en voorzieningen de uitgaven voor de armenzorg (die in theorie worden ingekrompen) steeds blijven stijgen. Vergelijkt men de subsidiën met de totale uitgaven voor armenzorg, dan kan men heel globaal zeggen dat de subsidiën van 1912 af gemiddeld ruim 47 pCt van de totale uitgaven weergeven.

Drs G. F. LOEB, Brazilië's buitenlandse-betalingen (I).

Door inflatoire geldcreatie en verkeerde speculaties op de wereldgoederenmarkt sloot de Braziliaanse handelsbalans in 1952 met een groot nadelig saldo. Een constante wisselkoers vergrootte de neiging tot importeren, met name van kapitaalgoederen, terwijl mede door de devaluaties in West-Europa van 1949 de export tegen wereldmarktprijzen steeds moeilijker werd. De vraag naar koffie, het voornaamste uitvoerproduct, is weinig prijsgevoelig, althans op korte termijn, zodat devaluatie de opbrengsten van exporten zou doen dalen. Schrijver bespreekt de maatregelen, tot October 1953 genomen, met de gevolgen voor de buitenlandse handel en het kapitaalverkeer.

— SOMMAIRE —

Mr A. J. M. WEEBERS, Une conséquence de la compétence des „productschappen”.

Les „productschappen” peuvent régler l'étendue de la production en la limitant, s'il n'est pas porté atteinte au nombre des entreprises ou à leur capacité. Si un pareil règlement est pris pour régler l'établissement, un contrôle ministériel préventif sera possible. L'auteur est d'avis que c'est bien au juge administratif à surveiller les rapports entre les „productschappen” et ses membres.

J. A. PIETERSE VAN WIJCK, La part des Pays-Bas dans la flotte pétrolière mondiale.

La flotte pétrolière sous pavillon néerlandais ne constitue que 2,3 % de la flotte pétrolière mondiale. D'après l'auteur, suffisamment d'indices permettent de croire à la possibilité d'accroître la part des Pays-Bas dans la navigation pétrolière mondiale.

Ir H. VREDELING, La rentabilité dans l'agriculture.

L'auteur donne un aperçu du développement de la rentabilité, des prix des produits et des facteurs du coût de production dans l'agriculture. C'est un curieux anachronisme qu'à une époque de rentabilité décroissante, notamment dans l'élevage du bétail, les fermages commencent à avoir de l'attrance.

Mr W. SCHOONDERBEEK, Dépenses d'assistance publique.

Cet article contient une analyse globale des subsides ainsi que des dépenses totales consacrés à la lutte contre le paupérisme aux Pays-Bas.

Drs G. F. LOEB, Les paiements extérieurs du Brésil (I).

La balance commerciale du Brésil a accusé en 1952 un sérieux déficit. L'auteur étudie les mesures qui ont été prises jusqu'en octobre 1953 pour remédier à cette situation.

Een consequentie van de bevoegdheid van productschappen

Weinig onderwerpen hebben na de oorlog in Nederland zo regelmatig in de belangstelling gestaan als de publiek-rechtelijke bedrijfsorganisatie. Zonder overigens tot grote controversen aanleiding te geven. Langzaam maar zeker begint de bedrijfsorganisatie vorm te krijgen, getuige de behandeling en aanvaarding in de Tweede Kamer van de wetsontwerpen tot instelling van diverse productschappen in de voedings- en genotmiddelensector. De terzake dienende voorstellen van de S.-E.R., welke na overleg met de betrokken ondernemers en werknemers uit het bedrijfsleven tot stand zijn gekomen, zijn grosso modo overgenomen.

De taak van de nieuwe productschappen is, in overeenstemming met die voorstellen, in voorzichtige bewoordingen aangegeven: de regeling van aangelegenheden, verband houdende met het economisch verkeer tussen verschillende stadia van voortbrenging en afzet, en voorts het treffen van voorzieningen, welke voor de vervulling van deze taak noodzakelijk zijn, nl. de registratie van ondernemingen, het verstrekken van gegevens, de inzage van boeken en de opname van bedrijfsmiddelen en voorraden.

Met name worden uitgesloten van de verordenende bevoegdheid der productschappen de vestiging, uitbreiding en stillegging van bedrijven, benevens de in- en uitvoer.

Regeling van prijzen is afhankelijk gesteld van een prelabele beslissing terzake, door de Kroon. De huidige redactie op dit punt, voorgesteld door het Tweede Kamerlid de Heer Van der Ploeg, stelt de zelfwerkzaamheid van de productschappen iets meer voorop dan het aanvankelijke ontwerp.

Ondanks deze beperkingen, en ondanks de voorzichtige taakomschrijving, wellicht een gevolg van de wens de bevoegdheden dezer nieuwe organen te „dosereren”, is de toegekende bevoegdheid nog ruim genoeg om een aanzienlijke activiteit te doen verwachten.

Weliswaar zal deze activiteit zich in de aanvang waarschijnlijk vooral richten op de interpretatie van de bevoegheidsartikelen in de nieuwe wetten, doch de voorbeelden van interpretatie, welke in de kamerstukken en bij de mondelinge behandeling in de Tweede Kamer zijn gegeven, doen vermoeden, dat de nieuwe bedrijfsorganen zich een niet te veronachtzamen arbeidsveld kunnen eigen maken.

Een enkel voorbeeld moge dit toelichten. Zoals bekend, is in het ontwerp instellingswet aan de schappen de bevoegdheid onthouden regelingen te treffen inzake de vestiging, uitbreiding en stillegging van ondernemingen. Wat daarmede nu wel en wat niet onder het bereik van de schappen is gebracht, kan niet voetstoots na het lezen van de bovengeciteerde bepaling worden gezegd. De Memorie van Toelichting en de daarop gevolgde Kamerstukken doen zien, dat de schappen zich wel mogen bezig houden met het treffen van regelingen, betrekking hebbende op de omvang der productie, welke eenzelfde effect kunnen sorteren als maatregelen, betrekking hebbend op vestiging, uitbreiding of stillegging van bedrijven.

Ik citeer daarom de betrokken Kamerstukken. Tweede Kamerstuk 3343, no 3, Memorie van Toelichting, geeft in de Algemene Toelichting onder par. 4 over de bevoegdheden het volgend commentaar:

„In de ontwerpen van instellingswetten is dit (nl. het zoveel mogelijk ruimte laten voor de autonomie der in te stellen bedrijven) uitgedrukt door aan de productschappen over te laten

de regeling of nadere regeling van aangelegenheden, verband houdende met het economisch verkeer tussen de verschillende stadia van voortbrenging en afzet. Hiermede is, naar het de ondergetekenden wil voorkomen, voldoende tot uiting gebracht, dat het regelend optreden der productschappen gericht moet zijn op het tot stand brengen van een ordening der marktverhoudingen; uiteraard sluit dit niet in, dat steeds deze verhoudingen zelf, dus het afzetten of betrekken van goederen, object van regeling zullen zijn; denkbaar is bijv. dat een ordening der marktverhoudingen in dier voege bereikt wordt, dat voor een bepaald stadium de omvang der voortbrenging wordt geregeld, met als gevolg, dat voor volgende stadia de marktsituatie wordt beïnvloed”.

Vervolgens Tweede Kamerstuk 3343, no 4, bijlage I-b (Memorie van Toelichting op het voorontwerp instellingswet van de S.-E.R.), waarin in verband met het feit, dat aan de schappen het regelen van de vestiging, uitbreiding en stillegging van ondernemingen is onthouden, wordt gezegd:

„De uitzondering van dit onderwerp beoogt niet aan de productschappen de bevoegdheid te onthouden regelingen te treffen, die ten doel hebben de omvang der voortbrenging van enig product te regelen. Regelingen van de vestiging, uitbreiding of stillegging hebben betrekking op de beperking van het aantal dan wel van de capaciteit van de zich op een bepaald terrein bewegende ondernemingen. Teelt- en productiequoteringsregelingen daarentegen zijn op de beperking van de totale omvang van de voortbrenging van een bepaald product gericht; zij behoeven geenszins een beperking van het aantal of van de capaciteit van de ondernemingen in te houden”.

In verband met het vorige citaat kan dus worden geconstateerd, dat een productschap ter ordening van de markt, voor een bepaald stadium in de verticale kolom de omvang van de productie mag regelen door beperking van de productie; als maar niet het aantal ondernemingen of de capaciteit van de betrokken ondernemingen wordt aangetaast. Het productschap mag dus niet de marktordering bewerkstelligen door ondernemingen geheel of gedeeltelijk te sluiten of af te breken. Wel mag men bepalen dat één, meer, of alle ondernemingen slechts op een bepaald percentage van hun capaciteit mogen werken.

In het Voorlopig Verslag (no 3343, 38) wordt op blz. 2 een alinea aan de aangelegenheid gewijd:

„Naar aanleiding van hetgeen in de Memorie van Toelichting in de tweede alinea van par. 4 (blz. 5) wordt opgemerkt, vroegen sommige leden, of de Regering niet van mening is, dat door de toekenning van deze marktordenende bevoegdheden mogelijk gemaakt wordt, hetgeen juist in diverse artikelen aan de regeling van de productschappen wordt onttrokken, namelijk de vestiging, uitbreiding en stillegging van ondernemingen. Zij voegden hieraan de vraag toe, hoe dit in overeenstemming is te brengen met artikel 93 van de Wet op de Bedrijfsorganisatie, waar sub 5 wordt gezegd, dat geen verordening aan gezonde mededinging in de weg mag staan”.

De Ministers beantwoorden deze opmerkingen in de Memorie van Antwoord (no 3343, 39) als volgt:

„Bij de uitsluiting van de vestiging, uitbreiding en stillegging van ondernemingen is de gedachte gevolgd, die aan artikel 93, vierde lid, van de Wet op de Bedrijfsorganisatie ten grondslag ligt.

Het is denkbaar, dat een verordening, die niet rechtstreeks de vestiging tot onderwerp heeft, maar bijv. de voortbrenging of de afzet regelt, niettemin *kennelijk* mede op regeling van de vestiging is gericht. De onderhavige uitsluiting brengt naar de mening van de ondergetekenden mede, dat ook tegen deze figuur door middel van het preventief toezicht dient te worden gewaakt, waarbij tevens kan worden voorkomen, dat zodanige verordening aan een gezonde mededinging in de weg zou staan”.

Uit dit antwoord valt opnieuw te concluderen, dat ook naar het oordeel van de Regering de nieuwe product-

schappen bevoegd zijn tot ingrijpen in een sector van de gehele onder hun hoede gestelde verticale kolom om door middel van bijv. productiequotering in die sector tot een marktordening voor de gehele kolom te komen. Daarmee is een aspect van de bevoegdheid der nieuwe organen aangesneden, dat bij de behandeling van de onderhavige wetsontwerpen wellicht te weinig aandacht heeft gekregen. Bedoeld is het aspect van de verhouding van productschap tegenover zijn leden, een verhouding, welke aanmerkelijk minder belangstelling heeft gehad dan die van productschap tegenover centrale Overheid.

Dat het accent zelfs wel eens te veel op de laatstgenoemde verhouding is gelegd, blijkt ook uit het laatste citaat uit de Memorie van Antwoord: tegen een verordening, die, hoewel de voortbrenging of de afzet regelend, kennelijk mede op regeling van de vestiging is gericht en dus strijdt met art. 94, vierde lid, Wet op de B.O., zal door middel van het preventief ministerieel toezicht kunnen worden opgetreden. En tegelijkertijd kan dan de gezonde mededinging worden gehandhaafd.

Ons bezwaar richt zich op het feit, dat het preventieve toezicht het middel moet zijn om de verhouding van productschap tegenover leden zuiver te houden. Het is nu juist de administratieve rechter, die daarvoor zal moeten waken, mits hem ten minste voldoende middelen in de wet daarvoor worden gegeven.

Met een besluit van een productschap op grond van een verordening, die kennelijk een détournement de pouvoir inhoudt, zal de administratieve rechter bij hantering van de beroepsgrond ex artikel 5 onder *b* van het wetsontwerp Administratieve rechtspraak bedrijfsorganisatie weinig moeite hebben. (Beroep kan worden ingesteld, als het lichaam bij het nemen van het besluit of bij het verrichten van de handeling van zijn bevoegdheid kennelijk tot een ander doel gebruik heeft gemaakt, dan tot de doeleinden waartoe die bevoegdheid is gegeven.) De Minister zal bepaald in dit geval geen gebruik behoeven te maken van zijn uit het preventief toezicht voortvloeiend recht van veto, een recht, dat overigens toch met de grootste prudentie zal moeten worden gehanteerd, wil men aan de zelfwerkzaamheid van de bedrijfsorganisaties juist in de beginperiode inhoud geven.

Ook de gezonde mededinging kan zeer wel door de administratieve rechter worden gehandhaafd bij hantering van de beroepsgrond ex artikel 5 c van bovenbedoeld wetsontwerp. (Beroep is mogelijk indien het lichaam, bij afweging van de betrokken belangen, niet in redelijkheid tot het besluiten of de handeling heeft kunnen komen.)

Een andere zaak is echter, wat gebeuren moet, indien een verordening, gericht op het ordenen van de kolom, zonder in strijd te komen met de gezonde mededinging, één of meerdere leden van de sector ernstig economisch nadeel berokkent. De Minister kan zijn recht van veto gebruiken; doch de Minister wordt wel voor een heel moeilijke keuze gesteld, als hij het economisch nadeel van enkelen moet afwegen tegen de noodzakelijke marktordening in een gehele bedrijfskolom. Bovendien moet dan toch volgens art. 128 van de Wet op de Bedrijfsorganisatie de verordening, welke het economisch nadeel met zich brengt, strijdig zijn met de wet of het algemeen belang.

Ingrijpen voor en door de administratieve rechter, een procedure, welke wij, zoals ook boven is gebleken, verre prefereren, lijkt in dit geval eveneens moeilijk. Het is immers zeer wel mogelijk, dat het lichaam niet in strijd komt met een der in art. 5 van het wetsontwerp Administratieve rechtspraak bedrijfsorganisatie genoemde beroepsgronden.

(Advertentie)

Het is dit aspect van de verhouding bedrijfsorgaan tegenover leden: het door overigens juiste verordeningen ten behoeve van de bedrijfskolom berokkenen van ernstig economisch nadeel aan enkelingen, hetwelk niet diè aandacht heeft gekregen welke het verdient.

Dit is des te opmerkelijker, omdat in het Ontwerp Landbouwwet in artikel 21 een voorziening is getroffen, krachtens welke de Minister van Landbouw regelen kan vaststellen voor het verlenen van vergoedingen aan degenen, die door een maatregel, krachtens de Landbouwwet genomen, naar zijn oordeel ernstig economisch nadeel ondervinden.

Aangezien op dit verwante, agrarische, terrein door maatregelen van de nieuwe productschappen evenzeer ernstig economisch nadeel kan worden teweeggebracht, lijkt het wenselijk in de instellingswetten aan de productschappen dezelfde bevoegdheid toe te kennen als het voorontwerp Landbouwwet toekent aan de Minister.

Niet alleen zou daardoor een basis worden geschapen ter compensatie van offers, door een eventueel gelaedeerde individuele onderneming gebracht ten behoeve van de gehele bedrijfskolom, doch tevens zou de op dit punt noodzakelijke toetsingsmogelijkheid worden gegeven.

De administratieve rechter verkrijgt immers aldus gemakkelijker de mogelijkheid zich uit te spreken inzake veronachtzaming van enig in het algemeen rechtsbewustzijn levend beginsel van behoorlijk bestuur. Toegepast op de hierboven beschreven quoteringsbevoegdheid, zou dit betekenen, dat, indien bijv. van vijf fabricerende ondernemingen de productie van vier fabrieken wordt gequoteerd op 80 pCt hunner capaciteit en de productie van één fabriek op 20 pCt (een discriminatie, welke bijv. in verband met transportaangelegenheden juist zou kunnen zijn), de administratieve rechter gelegenheid krijgt te reageren op een besluit van het productschap om aan de laatstbedoelde onderneming geen of onvoldoende vergoeding van ernstig economisch nadeel toe te kennen.

Het toekennen van deze bevoegdheid zou aldus kunnen bijdragen tot het afdoen van onder een productschap ressorterende zaken in eigen huis, onder het wakend oog van de eigen bedrijfsrechter.

Het aandeel van Nederland in de wereldtankvaart

In het Juli-bulletin van het American Bureau of Shipping zijn enkele door de Sun Oil Cy samengestelde statistieken gepubliceerd. Aan de hand van de daarin gepubliceerde gegevens is het mogelijk enkele interessante conclusies te trekken, welke waard zijn onder de aandacht gebracht te worden van allen die direct of indirect bij de scheepvaart zijn betrokken.

Op blz. 39 van bovengenoemd bulletin komt een uitgebreide statistiek voor aangevende een per 31 December 1953 opgemaakte analyse van de wereldtankvloot naar de vlag waaronder het schip is geregistreerd. In deze analyse staat naast de deadweighttonnage de gemiddelde snelheid in mijlen per uur vermeld. Dit laatste gegeven stelt ons in staat de vervoerscapaciteit van de verschillende vloten te vergelijken. In het hiernavolgende is de vervoerscapaciteit uitgedrukt in „tonmijlen”, d.w.z. laadcapaciteit \times snelheid. Deze methode is zuiverder dan een vergelijking alleen gebaseerd op de deadweighttonnage, omdat daardoor aan oudere schepen met geringere snelheid de juiste waarde wordt toegekend.

De methode van vergelijking van deadweighttonnages kan in bepaalde gevallen tot foutieve conclusies leiden, hetgeen o.a. moge blijken uit het volgende voorbeeld. Stel een land (of onderneming) bezit 2 tankers, ieder 10.000 dwt., snelheid 10 mpu en gaat deze vervangen door 1 tanker, 18.000 dwt., snelheid 14 mpu. Een vergelijking van de deadweighttonnage zou aangeven een *achteruitgang* van 2.000 dwt. of 10 pCt. In feite is evenwel de vervoerscapaciteit *toegenomen* met $18.000 \times 14 - 20.000 \times 10$ is 52.000 tonmijlen of 26 pCt! (als aftrek voor bunkers, stores en water is voor beide typen eenvoudigheidshalve hetzelfde percentage aangenomen).

Uitgedrukt in tonmijl-eenheden luidt de vergelijking van het aandeel van enkele der voornaamste landen en Nederland in de wereldtankvaart als volgt:

Land	Deadweight tonnage in 1.000 dwt.	Gemiddelde snelheid in mpu	Tonmijl verhouding	Vervoerscapaciteit in pCt van gehele wereld-tankvloot
Ver. Staten van Amerika	8.640	14,8	127.872	26,3
Panama	3.458	13,8	47.720	9,8
Liberia	2.037	15,0	30.555	6,3
Engeland	6.828	12,8	87.398	18,0
Noorwegen	5.390	13,3	71.687	14,8
Nederland	916	12,3	11.267	2,3
Overige landen v. Noord- en Zuid-Amerika	1.577	12,8	20.223	4,1
Overige landen van Europa	5.886	13,0	76.518	15,7
Overige landen	1.000	13,2	13.200	2,7
	35.732	13,6	485.955	100

Uit het bovenstaande blijkt dus dat de tankvloot onder Nederlandse vlag slechts 2,3 pCt van de gehele wereld-tankvloot uitmaakt, een bedroevend percentage indien we dit vergelijken met dat van landen zoals Noorwegen en Engeland. Dit lage percentage wekt nog meer bevreemding indien we bedenken dat de relatief lage exploitatiekosten van schepen onder Nederlandse vlag onze reders in staat stellen de concurrentie met de meeste andere zeevarende naties te weerstaan. Zoals ik ook reeds in mijn artikel in „E.-S.B.” van 2 Januari 1952 heb betoogd, kan het niet anders of er moet hier voor de Nederlandse reder nog een groot arbeidsveld braak liggen.

* * *

De gepubliceerde statistieken stellen ons in staat de gemiddelde grootte van de tankschepen der verschillende landen naar de toestand per 31 December 1953 in beschouwing te nemen. De verhouding daarvan luidt als volgt:

Land	Aantal schepen	Dwt.	Gemiddelde grootte in dwt.
Ver. Staten van Amerika	550	8.639.800	15.709
Panama	220	3.457.800	15.718
Liberia	97	2.037.900	21.000
Engeland	512	6.828.000	13.336
Noorwegen	355	5.389.600	15.183
Nederland	102	915.500	8.980
Overige landen v. Noord- en Zuid-Amerika	155	1.577.100	10.175
Overige landen van Europa	441	5.886.900	13.347
Overige landen	70	999.700	14.286
	2.502	35.732.300	14.281

Het lage cijfer van gemiddeld 8.980 dwt. voor de Nederlandse tanker impliceert dat de samenstelling van de tankvloot onder Nederlandse vlag eveneens wel wat te wensen overlaat, te meer als men daarbij in aanmerking neemt dat deze statistiek alleen betrekking heeft op schepen van meer dan 2.000 dwt.

Zoals ik in mijn artikel in „E.-S.B.” van 20 Januari 1954 heb aangetoond, zijn vooral de grootte en de snelheid van de tanker factoren, welke doorslaggevend zijn, voor het bereiken van een rendabele exploitatie. Hoe meer snelheid en grootte binnen zekere grenzen worden opgevoerd, hoe groter voorlopig de afstand tussen vrachtnoting en kosten per ton-lading zal worden. De conclusie ligt dus voor de hand dat de samenstelling van de tankvloot onder Nederlandse vlag nog wel voor verbetering vatbaar is.

* * *

De begrippen bedrijfseconomische levensduur en technische levensduur mogen in de lezerskring van dit weekblad als bekend worden verondersteld. Op grond van velerlei publicaties kan worden aangenomen dat in de tegenwoordige tijd de economische levensduur van een tanker op maximaal 15 jaar kan worden gesteld. De gangbare opvatting is dat de vóóroorlogse tankers bij normale vrachtnotingen geen lonende exploitatie meer mogelijk maken.

Wanneer we vorengenoemde stelling van 15 jaren aangaan, dan zou dit betekenen dat blijkens de statistiek op blz. 40 van het bulletin in 1954 ca 15,9 pCt van de wereldtankvloot, uitgedrukt in tonmijlen-vervoerscapaciteit, bedrijfseconomisch reeds uitgeschakeld had moeten zijn, m.a.w. naar de sloper gebracht had moeten worden. Dat dit niet gebeurd is, is voor een deel te danken (of te wijten) aan de Korea-hausse in de tankvrachtnotingen.

Een reder moet vooruitzien; het bouwen van een schip kost tijd. Daarom is het wel interessant in beschouwing te nemen welk percentage van de huidige vervoerscapaciteit in de eerstvolgende jaren bedrijfseconomisch uitgeschakeld zal worden. Daartoe heb ik aan de hand van eerdergenoemde statistieken de volgende tabel samengesteld:

ouder dan 15 jaar:	15,9 pCt van de wereldvervoerscapaciteit
in 1955 te vervangen:	1,8 pCt
1956	1,0 pCt
1957	1,6 pCt
1958	3,4 pCt
1959	10,4 pCt
1960	12,4 pCt
1961	10,2 pCt

Hieruit blijkt dus dat in de jaren 1959-1960, dus reeds over ca 5 jaar, een relatief groot deel van de tankvloot voor vernieuwing in aanmerking zal komen. Dit wordt o.a. vooral veroorzaakt door de oorlogsproductie van het T2 tankertype, waarvan er in de jaren 1944/5 meer dan 400 door Amerikaanse werven zijn afgeleverd.

Behalve met de vervanging van verouderde vervoers-eenheden moet evenwel ook nog rekening gehouden worden met uitbreiding van de bestaande vervoerscapaciteit. Op grond van de gestadig toenemende consumptie van olieproducten in gebieden waar géén olie wordt gewonnen, is het te verwachten dat ook het transport over zee zal toenemen. Hoe groot deze toeneming zal zijn is uiteraard nooit langs zuiver mathematische weg te be-

palen; een beredeneerde schatting kan evenwel enige aanwijzingen geven. Blijkens schattingen van officiële instanties (O.E.E.C., U.S. Bureau of Mines e.a.) kan veilig worden aangenomen dat dit percentage onder voorbehoud van oorlogen e.d. in de eerstvolgende jaren 5 à 6 per jaar zal bedragen. Het is niet te verwachten dat de in aanbouw zijnde tankertonnage minus de voor sloop bestemde tonnage voldoende zal zijn om over enige jaren aan de toenemende behoefte aan tankruimte te voldoen.

Resumerend kan op grond van bovenstaande beschouwingen geconcludeerd worden dat voldoende aanwijzingen aanwezig zijn voor een mogelijkheid tot vergroting van het aandeel van Nederland in de wereldtankvaart.

*s-Gravenhage.

J. A. PIETERSE VAN WIJCK.

De rentabiliteit van het landbouwbedrijf

De economische toestand van een bedrijf, dat aan zoveel wisselvallige invloeden onderhevig is als het landbouwbedrijf, laat zich nimmer beoordelen aan de hand van bedrijfsuitkomsten uit een enkel jaar. De onlangs verschenen publicatie van het Landbouw-Economisch Instituut: „Statistisch overzicht van de gemiddelde uitkomsten van groepen landbouwbedrijven in 1952/53” biedt de gelegenheid om de bedrijfsuitkomsten over een reeks van jaren (in de meeste gevallen van de periode 1948/49 t/m 1952/53) nader te bezien. De gegevens uit deze publicatie steunen op de boekhoudingen van een groot aantal bij het L.-E.I. in administratie zijnde bedrijven. Zo werden over 1952/53 de gegevens van een 500-tal bedrijven in genoemde publicatie verwerkt. Uiteraard is dit aantal nog slechts bescheiden in vergelijking met de 200.000 bedrijfshoofden, die werkzaam zijn in land- en tuinbouw. Daarom wordt in de inleiding tot het overzicht reeds opgemerkt, dat de gegevens niet kunnen gelden als weergave van de toestand in de Nederlandse landbouw, wel echter van de *ontwikkeling* van de rentabiliteit van de landbouwbedrijven.

De cijfers in het L.-E.I.-overzicht geven een beeld van de rentabiliteit per ha, uitgedrukt in het netto-overschot als saldo van opbrengsten en totale kosten per ha. Hierbij zijn tevens als kosten in rekening gebracht de rente voor geïnvesteerd kapitaal en voor de eigenaarsbedrijven de pachtwaarde per ha. Ook het aantal uren, dat de boer en zijn medewerkende gezinsleden op het bedrijf hebben gewerkt in de vorm van „handenarbeid”, is als kosten gewaardeerd. Voor de gemengde bedrijven geldt echter, dat voor de mannelijke gezinsleden over de *beschikbare* tijd volledig loon wordt berekend. Als vergoeding voor deze „eigen” arbeid neemt men het landarbeidersloon, zoals dat bij C.A.O. of bindende loonregeling is vastgesteld. Wil men nu een inzicht verkrijgen in het zuivere inkomen per bedrijf, dan moet men het netto-overschot per ha dus vermeerderen met de berekende loonkosten voor eigen arbeid om aldus tot het zuivere inkomen, dat met name op de kleinere gemengde bedrijven uit *gezinsinkomsten* bestaat, te geraken. Vermenigvuldigt men nu deze gemiddelde inkomens per ha met de gemiddelde oppervlakte van het bedrijf in elke streek en per grootteklasse, dan krijgt men aldus een indruk van de gemiddelde inkomens, die men uit het landbouwbedrijf in de laatste jaren heeft genoten. Het resultaat van de aldus uitgevoerde berekeningen vindt men weergegeven in tabel 1.

Uit deze gegevens blijkt, dat het gemiddelde bedrijfsinkomen in de periode 1948/49 - 1952/53 het hoogst lag in de akkerbouwgebieden en het laagst in de zandstreken

TABEL 1.

Gemiddeld inkomen in guldens per bedrijf in de periode 1948/49 - 1952/53

Gebied	Gemiddelde bedrijfsgrootte in ha	Gemiddeld inkomen per bedrijf (in guldens)	Gebied	Gemiddelde bedrijfsgrootte in ha	Gemiddeld inkomen per bedrijf (in guldens)
Akkerbouwgebieden:			Gemengde bedrijven:		
Noordelijke Bouwstreek	47	20.000	De Wouden	8	5.500
Oldambt	50	16.500	De Wouden	12	7.500
Veenkoloniën	24	12.500	Drente	13	7.000
Z.W. Kleigebied	40	20.500	Overijssel	6	4.200
Weidegebieden:			Overijssel	8	5.000
Friesland-klei	21	11.500	Overijssel	12	6.500
Friesland-klei	31	14.000	Overijssel	18	9.000
Friesland-veen	8	4.700	Veluwe	5	5.300
Friesland-veen	13	6.500	Veluwe	8	5.300
Friesland-veen	20	9.000	Noord-Brabant	6	4.500
Friesland-veen	29	12.500	Noord-Brabant	9	6.000
Noord-Holland-klei	20	12.000	Noord-Brabant	12	7.000
Noord-Holland-veen	18	10.000	Noord-Limburg	8	6.000
Zuid-Holland cons. melkgebied	19	9.500	Noord-Limburg	12	6.500
Zuid-Holland zelfkazend gebied	12	7.500			
Zuid-Holland zelfkazend gebied	19	9.000			

met het gemengde bedrijfstype. In feite geven de cijfers over het bedrijfsinkomen op het gemengde bedrijf een geflatteerd beeld, omdat, zoals reeds opgemerkt, dit het gemiddelde inkomen is van de boer en de medewerkende gezinsleden. In tabel 2 is daarom voor de gemengde bedrijven hierop een correctie aangebracht door per bedrijf het aantal standaarduren ¹⁾ te berekenen en te delen door 3.200 (d.i. de arbeidstijd per jaar van een arbeider-veeverzorger). Men vindt aldus het aantal „verantwoorde” volwaardige arbeidskrachten, inclusief de betaalde arbeidskrachten. Door hiervan weer de betaalde arbeid, uitgedrukt in volwaardige betaalde arbeidskrachten, af te trekken vinden we de sociaal en economisch verantwoorde arbeid van boer en medewerkende gezinsleden, uitgedrukt in het aantal volwaardige arbeidskrachten per bedrijf (zie tabel 2).

Door deze herleiding tot volwaardige arbeidskracht wordt het gemiddelde inkomen dus belangrijk lager. De resultaten per volwaardige arbeidskracht zijn het gunstigst geweest in de Friese Wouden en Drente en tevens op de kleinere bedrijven op de Veluwe. Overijssel maakt een wat ongunstige indruk.

Het is in dit verband interessant om één van de doeleinden van de na-oorlogse landbouwpolitiek in herinnering te brengen, nl. dat de arbeidskrachten op het sociaal

¹⁾ Onder standaarduren verstaat men de arbeidsbehoefte, berekend aan de hand van arbeidsnormen van goed geleide bedrijven op de zandgronden, waarbij de niet-economisch aangewende arbeid zoveel mogelijk is geëlimineerd. Zie de L.-E.I.-studie: „Het kleine-boerenvraagstuk op de zandgronden”, blz. 93/94 en 208.

TABEL 2.

Het gemiddelde inkomen per volwaardige arbeidskracht op de gemengde bedrijven over de jaren 1948/49 - 1952/53

Gebied	Gemiddelde bedrijfs-grootte in ha	Aantal volwaardige arbeidskrachten per bedrijf	Hiervan betaalde volwaardige arbeidskrachten	Aantal volwaardige gezinsarbeidskrachten	Gemiddeld inkomen in gulden per volwaardige gezinsarbeidskracht
De Wouden	8	1,6	0,1	1,5	3.650
De Wouden	12	2,0	0,2	1,8	4.150
Drente	13	2,0	0,3	1,7	4.100
Overijssel	6	1,2	0,0	1,2	3.500
Overijssel	8	1,6	0,1	1,5	3.350
Overijssel	12	2,1	0,3	1,8	2.600
Veluwe	5	1,3	0,0	1,3	4.100
Veluwe	8	1,6	0,1	1,5	3.300
Nrd-Brabant	6	1,2	0,0	1,2	3.750
Nrd-Brabant	9	1,6	0,1	1,5	3.750
Nrd-Brabant	12	1,9	0,1	1,8	3.700
Nrd-Limburg	8	1,6	0,0	1,6	3.750
Nrd-Limburg	12	1,9	0,1	1,8	3.400

en economisch verantwoorde bedrijf een redelijk bestaan zal zijn gewaarborgd, hetgeen wordt geïnterpreteerd als het landarbeidersinkomen, inclusief sociale lasten, als minimum-inkomen voor de boer. Het gemiddelde inkomen van de arbeider-veeverzorger, inclusief sociale lasten (exclusief de kosten van de Wachtgeld- en Werkloosheidsvoorziening) heeft van 1948/49 - 1952/53 volgens de C.A.O.-norm f 3.150 per jaar bedragen. Vergelijking met het gemiddelde inkomen per volwaardige arbeidskracht in de diverse gebieden (tabel 2) leert, dat in de gebieden, waarover ons gegevens ter beschikking staan over een reeks van jaren nergens het inkomen beneden deze gemiddelde norm daalde, doch zich in veel gevallen 20 à 30 pCt boven deze norm bevond.

Ondanks de reserve in het L.-E.I.-overzicht, dat de gegevens niet kunnen gelden als weergave van de toestand in de Nederlandse landbouw, geven deze cijfers o.i. wel een indicatie van het niveau, waarop de rentabiliteit van het landbouwbedrijf zich de laatste jaren heeft bewogen.

* * *

Wie zijn oor te luisteren legt in kringen van de Nederlandse landbouw, inzonderheid bij de talrijke en zeer hechte organisaties, die deze bedrijfstak kenmerken, zal niet veel merken van het optimistische beeld, dat rond bovenstaande cijfers kan worden opgetrokken.

Nu is het inderdaad zo, dat de hoogconjunctuur van de laatste jaren in de verschillende onderdelen van het landbouwbedrijf niet uniform is geweest. Als we de index voor de prijzen van landbouwproducten ²⁾ in de jaren 1946/47 - 1949/50 op 100 stellen, dan is deze index in 1952/53 opgelopen tot 124 (voor akkerbouwproducten tot 135, voor veehouderijproducten tot 121), maar in 1953/54 is het cijfer gedaald tot 121 (voor akkerbouwproducten steeg het cijfer verder tot 148, doch voor vee-

²⁾ De indexcijfers en de daaruit afgeleide gegevens zijn ontleend aan de C.B.S.-statistiek: „Indexcijfers van afgeleverde landbouwproducten en van enige kostenfactoren, loco boerderij”.

houderijproducten daalde het tot 113). Intussen was de index voor kostenfactoren in 1952/53 gestegen tot 138 en in 1953/54 gedaald tot 136. De omslag van de conjunctuur in de landbouw is dus bepaald niet een algemeen verschijnsel. Het is met name de veehouderij, die er de nadelige invloeden van ondervindt, maar zeker niet in de eerste plaats de akkerbouw.

In de akkerbouw waren de prijzen voor rogge, gerst en haver in het afgelopen oogstjaar (1 Juli 1953 - 30 Juni 1954) slechter dan het jaar daarvoor. De tarweprijs handhaafde zich echter op het winstgevende niveau, dat de Overheid garandeert, terwijl de strotprijzen het afgelopen oogstjaar 30 pCt hoger lagen dan het seizoen daarvoor. De prijzen voor bonen en erwten lagen in 1953/54 ca 15 pCt, de vlasprijs ca 8 pCt lager dan het seizoen daarvoor. Daarentegen waren de prijzen voor oliehoudende zaden (karwij-, mosterd- en blauwmaanzaad) hoger. Koolzaad bleef ongeveer gelijk in prijs. De grote winst voor de akkerbouwsector in het afgelopen oogstjaar zit echter in de sector van de hakvruchten. Consumptie-aardappelen brachten dooreen genomen 20 pCt, fabrieks-aardappelen 40 pCt en suikerbieten 5 pCt meer op dan in 1952/53. Al met al moet ook het jaar 1953/54 voor de akkerbouw, althans wat de productenprijzen betreft, een zeer gunstig jaar worden genoemd.

In de veehouderijsector ligt het iets anders. De rundvleesprijs was in 1953/54 iets lager dan in 1952/53. De varkensprijs lag 3 pCt, de eierprijs zelfs 15 pCt lager. Het veruit belangrijkste product, de melk, lag — ongeacht de nabetalingen — in 1953/54 $7\frac{1}{2}$ pCt lager dan in 1952/53. De conclusie is dus, dat de dalende conjunctuur, waarvan men in landbouwkringen spreekt, in hoofdzaak beperkt is tot enkele graansoorten en tot de gehele veehouderijsector.

We komen nu tot de kostenfactoren. Allereerst de voederkosten. Deze daalden in 1953/54 met 14 pCt t.o.v. het jaar daarvoor. Kunstmest daalde 2 pCt, het zaai-zaad met 20 pCt en de brandstoffen met 3 pCt. De loonfactor steeg daarentegen met 5 pCt en de pacht met 6 pCt. Bij deze kostenfactoren moeten we wat langer stilstaan. De kant van de productenprijzen moet men grotendeels als gegeven aanvaarden, zolang de meeste zich nog bewegen boven het niveau van de garantiëprijzen. Ook de kostenfactoren onttrekken zich in het algemeen aan onze directe invloedssfeer, met twee belangrijke uitzonderingen, nl. de factor arbeidsloon en de pacht.

De arbeidskosten vertonen op zich zelf een steeds doorgaande stijging. Men zou zich kunnen afvragen hoe het boerenbedrijf hierop reageert en het merkwaardige nu is, dat ondanks de stijging van het loon, de totale post arbeidskosten — waarin begrepen is de eigen arbeid van boer en medewerkende gezinsleden — een steeds kleiner bestanddeel van het totaal der kosten uitmaakt. Dit spreekt vooral in de akkerbouwgebieden, zoals blijkt uit tabel 3.

(Ingezonden mededeling)

met papier geïsoleerde kabels
voor zwakstroom en sterkstroom

koperdraad en koperdraadkabel

Kabelgarnituren, vulmassa en olie

NK F
N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK
DELFT

TABEL 3.

Arbeidskosten in de akkerbouw

	Arbeidskosten in procenten van de totale kosten per bedrijf					Betaald loon in procenten van de totale arbeidskosten				
	'48/49	'49/50	'50/51	'51/52	'52/53	'48/49	'49/50	'50/51	'51/52	'52/53
Noordelijke bouwstreek	38	38	37	37	34	93	93	92	92	91
Oldambt	40	38	36	34	33	95	95	94	92	93
Veenkoloniën	41	40	40	39	37	70	74	66	63	65
Z.W. kleigebied	41	41	41	39	35	73	83	82	81	75

We zien dus, dat in alle bovenstaande akkerbouwgebieden de post arbeidskosten relatief niet onbelangrijk is gedaald in de loop der jaren. Daarnaast beweegt zich het aandeel van het betaalde loon in de totale arbeidskosten — dus incl. beloning boer en medewerkende gezinsleden — eveneens in dalende lijn. Het zelfde verschijnsel vinden we in vrijwel alle landbouwgebieden.

Geheel anders is het daarentegen met de andere „beïnvloedbare” kostenfactor, nl. de pacht gesteld. Uit tabel 4 blijkt, dat deze kostenfactor vrij stabiel blijft wat zijn aandeel in de totale kosten betreft.

TABEL 4.

Pachtkosten in enkele landbouwstreken

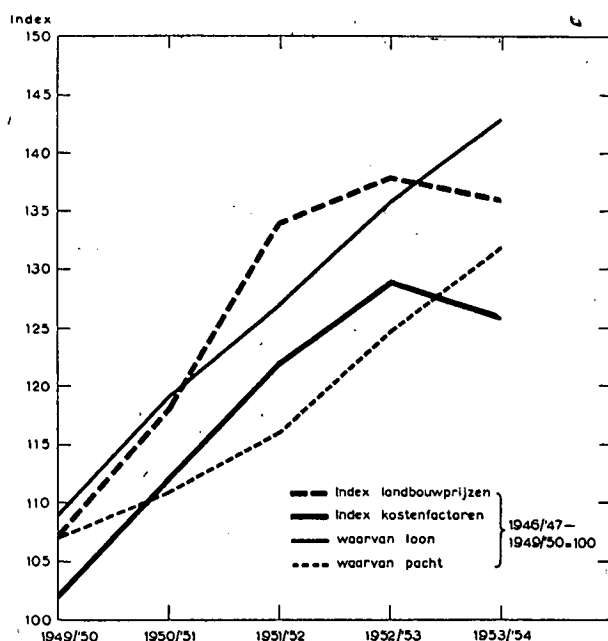
	Pachtkosten in procenten van de totale kosten per bedrijf				
	'48/49	'49/50	'50/51	'51/52	'52/53
Noordelijk bouwstreek	15	15	15	14	14
Veenkoloniën	9	9	9	9	10
Friesland-klei (25-35 ha)	13	12	12	12	12
Friesland-veen (15-25 ha)	11	10	9	9	9
Noord-Holland-klei (15-25 ha)	13	12	11	11	10
Zuidh. cons. melkgeb. (15-25 ha)	9	9	7	7	7
De Wouden (7-10 ha)	7	6	6	5	5
Overijssel (4-7 ha)	4	4	4	4	4
Graafschap (4-7 ha)	—	—	4	4	4
Veluwe (7-10 ha)	8	8	7	6	6
Noord-Brabant (10-15 ha)	7	7	6	5	6
Noord-Limburg (7-10 ha)	5	4	5	5	5

Hoewel dus het aandeel van de arbeidskosten in de totale kosten afnemend is en het aandeel van de pachtkosten over het algemeen vrij stabiel blijft, is dat geenszins het geval met de absolute hoogte van beide kostenfactoren. Dit blijkt duidelijk uit nevenstaande grafiek, waarin het verloop van de indexcijfers²⁾ van de landbouwprijzen en kostenfactoren in totaal en die van de kostenfactoren, pacht en arbeidsloon afzonderlijk grafisch zijn weergegeven.

De steeds doorgaande stijging van de absolute hoogte der kostenfactoren arbeidsloon en pacht tegen de algemene trend van daling zowel van productenprijzen als van de andere kostenfactoren doet de vraag rijzen, hoe lang dit nog door kan gaan, zonder dat beide met elkaar in conflict komen³⁾.

²⁾ De indexcijfers en de daaruit afgeleide gegevens zijn ontleend aan de C.B.S.-statistiek: „Indexcijfers van afgeleverde landbouwproducten en van enige kostenfactoren, loco boerderij”.

³⁾ Als toelichting op de concurrentie-verhouding tussen pachthoogte en hoogte van het arbeidsloon diene de volgende aanhaling uit „Inleiding tot de landhuishoudkunde” door Prof. Dr G. Minderhoud. „Als de boeren zeer hoge pachten

We willen de huidige toestand nog eens vergelijken met de vooroorlogse. De berekende gegevens van voor de oorlog (1938/39) zijn ontleend aan tabel B van deel II der publicatie „Bedrijfs-economisch onderzoek ten dienste van de landbouw” van Dr Ir W. G. Koppejan⁴⁾. We komen daarbij tot de cijfers, weergegeven in tabel 5.

Deze gegevens wijzen duidelijk in de richting van een grote vermindering van het aandeel van de pacht als kostenfactor in het totaal der uitgaven. Werd in 1938/39 nog 25 à 30 pCt van de totale uitgaven aan pacht gespendeerd, in 1948/49 was dat nog slechts rond 15 pCt. De factor arbeidskosten heeft daarentegen van 1938/39 - 1948/49 een tamelijk constant aandeel in de totale kosten gehad. In het Oldambt is de post arbeidskosten relatief iets kleiner geworden, in het Z.W. kleigebied iets groter. In 1948/49 bedroegen de arbeidskosten rond 40 pCt van de totale kosten in deze akkerbouwgebieden. De grote achteruitgang van het aandeel der arbeidskosten in de totale kosten valt na 1948/49. In 1952/53 bedroegen de arbeidskosten nog slechts 35 pCt van de totale kosten. Deze relatieve afnemering der arbeidskosten moet worden gezocht in de voortgaande mechanisatie van de bedrijven, hetgeen duidelijk blijkt uit tabel 6.

moeten betalen, zullen zij zelf en hun families hard aanpakken om op betaalde krachten te sparen. Verschillende werkzaamheden, waarvan het twijfelachtig is of zij rendabel zijn, zullen voorts achterwege blijven. Door een en ander ontstaat er minder vraag naar vreemde arbeidskrachten dan wanneer de pachter zich ruimer kan bewegen. En de genoemde mindere vraag heeft de tendentie de lonen te doen dalen” (bladz. 155/156).

⁴⁾ Hierbij moet wel aangetekend worden, dat de gegevens uit deze publicatie, die betrekking hebben op het jaar 1938/39 niet geheel vergelijkbaar zijn met de naoorlogse L.-E.I.-gegevens, omdat de gegevens van Koppejan betrekking hebben op fiscale gegevens van de Landbouw-boekhoudbureaux. Hierbij is bijv. als loon alleen opgenomen het betaalde loon en het gewaardeerde loon van de medewerkende kinderen (dus niet van de boer zelf) en als pacht is alleen genomen de pachtuitgaven van het in feite gepachte land, dat dikwijls alleen betrekking had op bijgepacht los land. Door in onze vergelijking alleen de grotere akkerbouwbedrijven te betrekken hebben we deze invloeden zoveel mogelijk trachten uit te schakelen, omdat a. op deze bedrijven de verhouding bijgepacht los land — geheel gepachte bedrijven het kleinst is en b. de arbeid van medewerkende kinderen van geringe betekenis is.

TABEL 5.

Het aandeel van de arbeidskosten en de pacht in de totale uitgaven per ha in 1938/39, 1948/49 en 1952/53

	Totale uitgaven			w.o. arbeidskosten			w.o. pacht			arbeidskosten			pacht		
	in gulden per ha									in procenten van de totale uitgaven per ha					
	'38/39	'48/49	'52/53	'38/39	'48/49	'52/53	'38/39	'48/49	'52/53	'38/39	'48/49	'52/53	'38/39	'48/49	'52/53
Noordelijke bouwstreek	322	894	1.237	123	336	426	103	133	177	38	38	34	32	15	14
Oldambt	255	775	1.043	111	312	344	64	119	149	44	40	33	25	15	14
Z.W. kleigebied	311	868	1.175	98	355	417	86	100	130	32	41	35	28	12	11

TABEL 6.

Procentueel aandeel van de arbeidskosten en de kosten van loondorsers enz. („werk door derden”), werktuig- en trekkerkosten in het totaal der kosten in 1948/49 en 1952/53

	arbeidskosten		kosten werk door derden, werktuigen enz.		totaal	
	1948/49	1952/53	1948/49	1952/53	1948/49	1952/53
Noordelijke bouwstreek	38	34	19	23	57	57
Oldambt	40	33	19	25	59	58
Z.W. kleigebied	41	35	14	22	55	57
Veenkoloniën	41	37	11	17	52	54

Door de relatieve daling van de arbeidskosten en stijging van de kosten van mechanische bewerking is het aandeel van de som van beide kostenfactoren in het kostentotaal van 1948/49 - 1952/53 merkwaardig constant gebleven. Het aandeel van de pacht enerzijds en de bewerkingskosten (ruwweg arbeidskosten plus kosten van mechanische bewerking) anderzijds in de totale kosten vertoont dus in de na-oorlogse periode een vrij star beeld. Nu er duidelijke aanwijzingen zijn, dat de pachtkosten

de laatste tijd in het gehele land niet onbelangrijk zijn gestegen en nog steeds stijgende zijn, spreekt het vanzelf dat het gevolg hiervan zal zijn of een verdergaande vermindering van de rentabiliteit, althans op de pachtbedrijven, of een verdere vermindering van de post arbeidskosten, mogelijk van beide. Hier komt nog bij, dat de stijging van het loonniveau in de landbouw dit jaar zeker niet ten achter is gebleven bij de algemene stijging van het pachtprijsniveau.

Het is overigens een merkwaardig anachronisme, dat in een tijd van verminderde rentabiliteit, met name voor de veehouderij, de pachtprizen gaan aantrekken. Dit is wel de conclusie van de theorie van Ricardo: „Corn is not high because a rent is paid but a rent is paid because corn is high” op zijn kop gezet! Er is dus alle aanleiding om de ontwikkeling van het pachtprijsniveau in de komende tijd met de grootste aandacht te blijven volgen. Er staan hierbij grote belangen voor boeren en landarbeiders en daardoor voor de gehele Nederlandse economie op het spel.

Huis ter Heide.

H. VREDELING.

Uitgaven voor armenzorg

Uit het in 1954 uitgekomen „Verslag over de verrichtingen aangaande het armbestuur over 1951” blijkt, dat de subsidiën uit de gemeentekas over het tijdvak van 1871 tot 1951 zijn gestegen:

	In 1871	In 1951
a. aan gemeentelijke instellingen van	f 2.203.924 tot f 86.810.467	
b. aan kerkelijke instellingen van	131.879 tot „ 350.830	
c. aan particuliere instellingen van	21.486 tot „ 4.557.249	
d. aan gemengde ¹⁾ instellingen van	22.183 tot „ 176.441	
tezamen van	f 2.379.472 tot f 91.894.987	

Het is wel zeer moeilijk uit deze cijfers conclusies te trekken. In vele gemeenten bestaat nl. geen gemeentelijke instelling voor armenzorg en wordt deze rechtstreeks door Burgemeester en Wethouders uitgeoefend (bijv. Groningen, Haarlem), terwijl, indien er in een gemeente wel gemeentelijke instellingen bestaan, bepaalde takken van armenzorg niettemin door het gemeentebestuur rechtstreeks kunnen worden verzorgd (bijv. Amsterdam voor de geneeskundige armenzorg). Geen of een lage subsidie aan een gemeentelijke instelling kan dus zonder bezwaar gepaard gaan met hoge totale uitgaven voor overheidsarmenzorg, terwijl een hoge subsidiepost er niet op behoort te wijzen dat in deze gemeente de totale uitgaven hoger zijn dan in andere gemeenten met lagere (subsidie)cijfers.

Voorts is er nog de complicatie dat niemand kan zeggen wat armenzorg is. De Armenwet kent geen definitie. Het begrip wisselt naar plaats en tijd. Wat in de ene gemeente op armenzorg wordt geboekt, wordt in een andere gemeente op een andere post geboekt. Een illustratie hiervan geeft de strijdvrage, in 1920 ingezet, of het geoorloofd is werklozen te ondersteunen buiten de Armenwet om. Neen, zei de Kroon, dit is contra legem en de desbetreffende raadsbesluiten werden vernietigd. Daarna werd het in bijzondere gevallen als tijdelijke voorziening getolereerd als extra legem, daarna over de gehele lijn en na 1930 door rijkssubsidieregelingen ondersteund en gestimuleerd. Op dit alles werd de Kroon gezet door de Werkloosheidswet 1949, in werking getreden 1 Juli 1952. De ketter van voorheen heeft zijn standbeeld gekregen. Op andere gebieden voltrekt zich of ontstaat

steeds een dergelijke ontwikkeling (oorlogsslachtoffers, rampslachtoffers, gezinszorg e.d.).

Het terrein der sociale voorzieningen (ook het woord „sociaal” is vrij vaag) zou men globaal kunnen indelen:

1. Sociale voorzieningen, berustend op een wet, gebaseerd op de verzekeringsgedachte: Ongevallenwet, Invaliditeitswet, Ziekenfondsbesluit e.d. Deze scheppen een afdwingbaar recht.
2. Sociale voorzieningen, gebaseerd op een wet doch niet berustend op de verzekeringsgedachte (Zuiderzeesteunwet, Noodwet Ouderdomsvoorziening). Deze scheppen geen afdwingbaar recht.
3. Sociale voorzieningen gebaseerd op buitenwettelijke rijksregelingen, levensonderhoud oorlogsslachtoffers, werklozen niet meer vallende onder de werkloosheidswet, beeldende kunstenaars e.d.
4. De Armenwet. Hieronder valt alles wat niet onder enige andere regeling is te brengen. Het is de grote vergaarbak tot opvang van alle noden die niet of niet voldoende op andere wijzen worden opgevangen, dus het laatste bolwerk waarop men zich kan terugtrekken. Daarachter is niets meer dan de afgrond. Deze wet kan dus geen enkele vaste vorm of begrensd vlak bevatten.

Wanneer het dus mogelijk zou zijn een opgave te verstreken niet van de subsidiën voor armenzorg maar van de totale overheidsuitgaven voor armenzorg, dan betreft dit alleen de uitgaven voor categorie 4 en deze geven dus geen weergave van het totaal bedrag dat uit de overheidskassen voor „armen” beschikbaar wordt gesteld. Immers, ook de groepen 2 en 3 zijn „armen” in ruimere zin, terwijl wij allen weten, dat ook de grondslag van groep 1, gebaseerd op de verzekeringsgedachte (belanghebbende heeft het zelf betaald), meer en meer een fictie wordt. Zie slechts naar de vrijwillige ziekenfondsverzekering, waar een belangrijke bijdrage rechtstreeks uit Rijkskas — zonder enige contraprestatie — telkenjare nodig is.

Deze zeer globale schets zal naar ik hoop de lezer duidelijk hebben gemaakt, dat het Centraal Bureau voor

¹⁾ Dit zijn (oude) instellingen door kerk en Overheid gezamenlijk bestuurd. Zij dateren vrijwel alle van vóór 1795.

de Statistiek, dat telkenjare het statistisch gedeelte van het Armverslag moet verwerken, voor een schier wanhopige taak staat. Het geheel is zeer onoverzichtelijk en haast niet te groeperen. Een „armenzorgstatistiek” is zo onvolledig en misleidend, dat voornoemd Centraal Bureau reeds sinds enige jaren tracht, in plaats hiervan, een statistiek der „sociale zorg”, waarin de armenzorg begrepen is, samen te stellen. Deze, over 1951, is onlangs uitgekomen en elke uitgave is weer beter en vollediger dan de voorgaande. Daarom zal ik hieronder trachten een globale analyse te geven van

- A. de subsidiën voor armenzorg, vermeld in het Armverslag, die dus slechts gedeeltelijk de uitgaven voor armenzorg (in engere zin) omvatten.
 B. de totale uitgaven voor sociale zorg, die zoveel mogelijk uitgaven voor armenzorg in ruimere zin omvatten.

A. De subsidiën voor armenzorg.

Door een wijziging in 1871 van de Armenwet 1854 achtte men het mogelijk te komen tot een volledige armenzorg, uitsluitend en op eigen kosten uit te oefenen door de kerkelijke en particuliere instellingen. Dit scheen inderdaad enigszins te gelukken. Ondanks de groei der bevolking daalde het totaal der subsidiën van f 2.379.472 in 1871 tot f 2.129.541 in 1881²⁾. Van 1881 tot 1901 zien wij echter een stijging met f 1.700.000. Van 1901 tot 1911 met f 1.720.000. Van 1911 tot 1914 met f 2.350.000, tot in totaal f 6.700.548.

Van 1914 tot 1919 (wereldoorlog) springen de subsidiën van f 6.700.548 op f 16.363.551. In 1922 is het bedrag reeds f 26.684.921, zo goed als zeker grotendeels veroorzaakt door de dan opkomende werklozenzorg, geboekt als armenzorg. In 1930, waarin de grote crisis aanvangt, springt men in één jaar van f 34.559.359 op f 48.729.395, even loopt het met een miljoen terug, vermoedelijk door de dan opkomende (en getolereerde) afzonderlijke steunregelingen voor werklozen, doch de daarop volgende jaren stijgt het regelmatig, ondanks de steeds verder schrijdende (niet als armenzorg geboekte) werklozenzorg.

In 1937 is het bedrag f 60.289.843 doch de dan verder voortschrijdende oorlogsconjunctuur doet de subsidiën dalen tot f 56.535.816 in 1939. Van 1939 op 1940 zien wij dan plotseling een sprong op f 75.990.551. De schok die Nederland ook moreel in 1940 moest doorstaan blijkt wel zeer groot geweest te zijn. Over 1942 is het cijfer f 81.270.110, doch over 1943 daalt dit plotseling tot f 64.935.750. Het zoveel mogelijk uit handen (en gezicht) van de Overheid blijven (arbeidsinzet) zal hieraan niet vreemd zijn. In 1944 is het dieptepunt bereikt met f 58.487.173. In deze periode zijn vele behoeftigen in stilte ondersteund van kerkelijke en particuliere zijden, die hiertoe in staat werden gesteld door ruim vloeiende particuliere giften.

Na herstel der vrijheid loopt het bedrag in twee jaren op van f 58.487.173 tot f 82.074.230. De massale noden doen zien dat samenwerking tussen overheidsarmenzorg en kerkelijke en particuliere armenzorg dringend nodig is en de Overheid zich hiervoor meer financieel behoort te interesseren. De subsidiën aan kerkelijke instellingen stijgen van f 101.285 in 1946 tot f 350.830 in 1951. Aan particuliere instellingen van f 1.645.946 tot f 4.557.249. Echter is opvallend dat het totaal bedrag der subsidiën van f 84.252.715 in 1947 terugvalt tot f 67.113.135 in 1948. Dit blijkt veroorzaakt te zijn door de daling der subsidiën aan gemeentelijke instellingen van f 81.467.850 tot

f 63.922.878. Wel te bedenken valt dat in 1947 is ingevoerd de Noodwet Ouderdomsvoorziening (hij trekt van Drees!). Voor zover bekend, bedroeg de verlichting van lasten voor de gemeenten door de invoering dezer wet ca f 20 mln.

De lezer zal het misschien vanzelfsprekend vinden, dat, indien een sociale wet een stuk van de armenzorg overneemt, de uitgaven voor armenzorg verminderen. In 1901 meende het Ministerie Kuyper dat de toen aanhangige herziening der Armenwet (van 1854) kon blijven rusten, geleet op de voorgenomen sociale verzekeringswetten. Deze redeneringen lijken logisch, maar zijn het niet. Armoede en armenzorg zijn geen statische maar dynamische begrippen en bovendien delend in de betrekkelijkheid aller dingen. De ervaring heeft geleerd dat ondanks alle sociale wetten en voorzieningen de uitgaven voor de armenzorg (die in theorie worden ingekrompen) steeds blijven stijgen. Ten hoogste worden zij door een massale frontaanval, zoals door de Noodwet Drees bijv. op het onderdeel „oud en arm” is gedaan, even teruggeslagen, maar het is een „reculer pour mieux sauter”.

Het „verlies” was in 1951 reeds weer glorieus ingehaald. Dit blijkt uit het subsidieverloop aan gemeentelijke instellingen:

1947	f 81.467.850
1948	„ 63.922.878
1949	„ 68.631.725
1950	„ 77.046.235
1951	„ 86.810.467

De stijging van de kosten van levensonderhoud heeft uiteraard hierbij ook een belangrijke rol gespeeld.

Cijfers na 1951 zijn helaas nog niet beschikbaar maar men dient er zich op voor te bereiden, dat de armenzorg een zevenkoppig monster is. Voor elke kop die het door de sociale wetgeving wordt afgeslagen, komen er twee terug. Niemand behoeft zich in dit opzicht illusies te maken. De macht der feiten is groter dan die van alle theorieën.

B. De totale uitgaven voor armenzorg.

Nu gaan wij deze onvolledige subsidiecijfers vergelijken met de totale uitgaven voor armenzorg (in engere zin), bekend bij het Centraal Bureau voor de Statistiek, doch alleen de uitgaven die ten laste van de Overheid zijn gekomen.

Jaar	B Uitgavencijfer	A Subsidiencijfer	A globaal uitgedrukt in percentage van B
1912	f 15.441.000	f 6.169.428	40
1915	„ 19.466.000	„ 7.877.617	40
1920	„ 47.373.000	„ 18.754.678	40
1925	„ 60.011.000	„ 30.059.589	50
1930	„ 74.235.000	„ 34.559.359	46
1935	„ 94.467.000	„ 52.064.148	55
1940	„ 114.394.000	„ 75.990.551	66
1945	„ 131.519.000	„ 72.670.424	55

Van 1912 tot 1925 geeft de subsidiestaat dus een trouwe en constante weergave, zij het uitsluitend verhoudingsgewijs, van de stijging ook van de totale overheidsuitgaven. Ditzelfde is het geval voor de periode 1925-1945, waarin echter het verhoudingscijfer hoger en iets minder constant is. Afwijkend is 1940, doch, zoals onder A vermeld, hebben de subsidiën van 1939 op 1940 een sprong gemaakt van f 56 mln op f 75 mln. De toeneming van het percentage is voornamelijk een gevolg van de omstandigheid, dat de verhoging van de uitgaven der gemeentelijke instellingen gepaard ging met een overeenkomstige verhoging van de subsidie.

Na 1945 volgt de Statistiek de zich snel evoluerende wettelijke en buitenwettelijke armenzorg zoveel mogelijk

²⁾ In Amsterdam heeft men inderdaad een enkel jaar het bedrag op nihil kunnen uittrekken.

op de voet. Het terrein dat statistisch wordt waargenomen wordt verbreed (zorg voor oorlogsslachtoffers, Rijks-internaten voor Sociale Jeugdzorg, Gezinsverzorging en Gezins hulp e.d.).

Jaar	B Uitgavencijfer	A Subsidiecijfer	A globaal uitgedrukt in percentage van B
1946	f 194.753.000	f 82.074.230	42
1947	„ 177.630.000	„ 84.252.715	47
1948	„ 140.656.000 ^{*)}	„ 67.113.135 ^{*)}	48
1949	„ 149.939.000	„ 72.057.947	48
1950	„ 200.053.000	„ 81.097.196	41
1951	„ 216.807.000	„ 91.894.987	42

Niettemin blijft bij dit alles de subsidiestaat een vrij trouwe graadmeter van het percentage der stijging. Men kan heel globaal zeggen dat zij van 1912 af van de totale uitgaven voor armenzorg weergeeft

1912-1925	40 pCt) gemiddelde ruim 47 pCt.
1925-1939	50 pCt	
1940-1945	55 pCt	
1946-1951	44 pCt	

Deze berekeningen, die ik rond en globaal maakte, waren ook voor mij een verrassing. Ik had steeds gedacht dat de graadmeter der subsidiestaat weinig betekende. Zo is de stijging van 1949 op 1950 van f 149.939.000 op f 200.053.000 voor f 23,5 mln een gevolg van het verbreden van het terrein dat statistisch werd waargenomen, doch uit alles blijkt dat de gemeentelijke diensten van Sociale Zaken in hun ontwikkeling van de „armenzorg” op de voet worden gevolgd door de Statistiek der Sociale Zorg, alsmede dat de armenzorg in engere zin de armenzorg in ruimere zin naar mate van de evenredigheid volgt, zij het dan in een enigszins golvende lijn. Neem globaal, van 1912 af, $100/47 \times$ het totale subsidiebedrag en men verkrijgt een indruk van hetgeen elk jaar in totaal door de Overheid voor armenzorg is uitgegeven.

Nu enkele bijzonderheden over de Statistiek der Sociale Zorg 1951. Aan armenzorg in ruime zin is, door Overheid, *kerkelijke* en *particuliere* instellingen voor verzorging netto in totaal en gezamenlijk uitgegeven (na aftrek van bijdragen van onderhoudsplichtigen e.d.):

1947	f 206.554.000) zonder kosten van beheer.
1948	„ 165.389.000 ^{*)}	
1949	„ 172.743.000	
1950	„ 222.413.000	
1951	„ 236.590.000	

Met de kosten van beheer inbegrepen bedroegen over 1951 de totale netto uitgaven f 258.514.000; hiervan

^{*)} Denk o.a. aan de Noodwet Ouderdomsvoorziening.

kwamen f 216.807.000 of 83,9 pCt voor rekening van de Overheid, het restant voor rekening van de kerkelijke en particuliere instellingen.

Boven dit alles ontvingen in 1951 112.030 gehuwde mannen, 71.773 ongehuwde mannen en 134.341 ongehuwde vrouwen een rente krachtens de Noodwet Ouderdomsvoorziening tot een totaal be-

drag van	ca f 185.000.000
Overbruggingsregeling werkløze hand- en hoofdarbeiders	f 39.900.000
Sociale bijstandsregeling idem	f 20.400.000
Armenzorg 1951	f 236.590.000
Totaal cijfer 1951	f 481.890.000.

Dit cijfer geeft dus alle uitgaven voor hulpverlening waartegenover van de zijde van de geholpene geen (financiële) tegenprestatie heeft gestaan. Het kan gesteld worden tegenover het totaalcijfer van 1912, nl. f 27.004.000.

Stellen wij de voorgaande cijfers tegenover die van 1871, dan kunnen wij de volgende conclusie trekken:

Jaar	Bevolking	Totale uitgaven	Per hoofd der bevolking
1871	3,6 mln	10,3 mln	f 2,80
1912	6 mln	27 mln	f 4,50
1951	10 mln	482 mln	f 48,20

Uiteraard moet men hierbij bedenken, dat de waarde van de gulden belangrijk is gedaald.

Tot slot nog de opmerking dat netto uitgaven voor de verpleging van de behoeftige geesteszieken — ingevolge artikel 39 van de Armenwet drukkend op de gemeentekassen — bedroegen:

Jaar	Netto	Bruto
1905	f 1.916.000	f 1.963.000
1915	„ 4.027.000	„ 4.232.000
1935	„ 13.912.000	„ 15.824.000
1946	„ 16.851.000	„ 19.606.000
1951	„ 33.599.000	„ 40.836.000

Als ik het onoverzichtelijke terrein zie, dan moge ik niet nalaten mijn bewondering uit te spreken voor de wijze waarop het Centraal Bureau voor de Statistiek zijn Statistiek der Sociale Zorg samenstelt. De ijver en toewijding waarmee dit is geschied kan slechts overtroffen zijn door de moeite die het zich getroost heeft om mij de nader door mij gevraagde en voor dit artikel benodigde gegevens te verschaffen.

^{*)}s-Gravenhage.

/Mr W. SCHOONDERBEEK.

Brazilië's buitenlandse betalingen

I

Reeds meer dan eens heeft Brazilië moeite gehad om aan zijn betalingsverplichtingen te kunnen voldoen. Zo werden bijv. in 1931 en in 1937 betalingen van rente en aflossing op de buitenlandse overheidsleningen opgeschort en later slechts gedeeltelijk hervat. De moeilijkheden werden destijds voornamelijk veroorzaakt door kapitaalvlucht of door het terugdeinzen van min of meer traditionele buitenlandse investeringen. De jongste crisis, die het land zeer zeker nog niet te boven is, vond daarentegen haar oorzaak in een hoog negatief saldo van de handelsbalans.

De omvang van dit tekort in 1951 en 1952 is weergegeven in tabel 1, welke tevens een overzicht geeft van de omvang van in- en uitvoer sinds 1946.

TABEL 1.
Overzicht van de handelsbalans van Brazilië 1946-1953

Jaar	Uitvoer	Invoer	Saldo
	(in mln cruzeiros)		
1946	18.230	13.029	+ 5.209
1947	21.179	22.789	- 1.610
1948	21.697	20.985	+ 712
1949	20.153	20.648	- 495
1950	24.913	20.313	+ 4.601
1951	32.514	37.198	- 4.684
1952	26.065	37.179	- 11.114
1953	32.047	25.152	+ 6.895

Bron: Statistiek van In- en Uitvoer, Ministerie van Financiën.

Zowel invoer als uitvoer, en daarmee het saldo, vertonen aanmerkelijke schommelingen gedurende de

laatste jaren. Wij zullen trachten na te gaan, welke factoren tot de zeer ernstige situatie van 1952 hebben geleid, en een beschrijving geven van de maatregelen die genomen zijn om daarin verbetering te brengen. Daarbij moet in aanmerking worden genomen, dat een positief saldo van de goederenbalans nodig is voor betaling van de invoer van diensten, zoals betaling van rente en aflossing op buitenlandse leningen, en het overmaken van winsten van buitenlandse investeringen in het land.

De oorzaken van het tekort.

De factoren, welke tot de ongunstige situatie van 1952 hebben geleid, zijn tot twee groepen terug te brengen. In de eerste plaats is de goedereninvoer sinds het einde van de oorlog sterk gestegen als gevolg van een grote inhaalvraag en later als gevolg van een onjuiste speculatie over het verloop van de wereldmarktprijzen. In de tweede plaats werd, ondanks een steeds verder voortschrijdende inflatie, de bestaande wisselkoers gehandhaafd, waardoor het steeds moeilijker werd Braziliaanse uitvoerproducten op de wereldmarkt te plaatsen.

a. De invoer.

Tegen het einde van de tweede wereldoorlog had Brazilië een ruime voorraad vreemde deviezen, maar eveneens een grote onverzadigde vraag naar buitenlandse goederen. In 1946 en 1947 werden op ruime schaal deviezenvergunningen afgegeven, maar spoedig bleek dat het invoertempo niet kon worden gehandhaafd. Begin 1948 werd overgegaan tot een systeem van directe controle door middel van invoervergunningen.

Gedurende het tweede halfjaar van 1950 en het gehele jaar 1951 werden echter op uiterst liberale wijze invoervergunningen afgegeven. Met deze invoerpolitiek, die achteraf gezien onjuist is geweest, beoogde men twee doeleinden. In verband met de internationale politieke situatie (Korea) verwachtte men een periode van toenemende schaarste en verdere prijsstijging; door het aanleggen van een voorraad grondstoffen en investeringsgoederen wilde men deze periode trachten te overbruggen. Bovendien wilde men de inflationaire prijsstijgingen tegengaan door een grote hoeveelheid buitenlandse goederen op de markt te brengen. De werkelijkheid heeft echter niet aan de verwachtingen voldaan, hoewel de invoer, zij het ook met een vertraging van ca een half tot één jaar, zeer sterk steeg.

De waarde van de invoer bedroeg in 1951 en 1952 ruim 37 mrd cruzeiros per jaar, tegen ca 20½ mrd cruzeiros in ieder van de drie voorafgaande jaren. Deze stijging is voor een belangrijk deel te wijten aan gestegen invoer van investeringsgoederen en grondstoffen; tabel 2 geeft een overzicht van de invoer der voornaamste goederencategorieën.

TABEL 2.

Verdeling van de invoer in 1948-'50 en 1951-'52

	gemiddeld 1948-1950	gemiddeld 1951-1952	toename van de invoer tussen 1948-50 en 1951-52	
	in mrd cruzeiros		in pCt van het totaal	
1. Voedings- en genotmiddelen a)	3,7	4,7	1,0	6
2. Overige consumptiegoederen	2,0	3,5	1,5	9
3. Grondstoffen b)	4,9	9,6	4,7	28
4. Brandstoffen en smeeroliën	2,6	4,7	2,1	13
5. Investeringsgoederen	7,3	14,6	7,3	44
6. Niet geclassificeerde goederen	0,1	0,1	—	—
Totaal	20,6	37,2	16,6	100

a) Inclusief grondstoffen voor de bereiding van voedings- en genotmiddelen.
b) Exclusief grondstoffen voor de bereiding van voedings- en genotmiddelen.
Bron: Conselho Nacional de Economia.

b. De uitvoer.

De zeer sterke daling van de uitvoer in 1952 staat in nauw verband met het nationale zeer van Brazilië, de inflatie. In 1950 steeg de totale geldhoeveelheid met 31 pCt en in de daarop volgende drie jaren met resp. 19 pCt, 17 pCt en 17 pCt, terwijl de totale productie met ten hoogste 5 pCt per jaar toenam. Sinds 1939 steeg de geldhoeveelheid met 735 pCt tot 1951; de groothandels-prijzen zijn in 1952 tot het vijfvoudige van 1939 gestegen. Desondanks werd de wisselkoers practisch onveranderd op 18½ cruzeiro per dollar gehandhaafd.

De steeds sterker wordende verschillen tussen de binnenlandse en buitenlandse waarde van de cruzeiro werkten als een tweesnijdend zwaard op het buitenlandse handelsverkeer. Aan de ene zijde werd de invoer relatief steeds goedkoper en aan de andere zijde werd de uitvoer tegen de heersende wereldmarktprijzen steeds moeilijker. De mogelijkheid om machines en grondstoffen tegen de koers van 18½ in te voeren en de vervaardigde producten in een tegen buitenlandse mededinging kunstmatig beschermde markt aan te kunnen bieden tegen prijzen, die als gevolg van de chronische inflatie aanmerkelijk hoger lagen dan de wereldmarktprijzen, betekende een kunstmatige aansporing tot industrialisatie. De ontwikkeling van de landbouw, die voornamelijk binnenlandse kostenfactoren heeft en een belangrijk deel van zijn afzet op de wereldmarkt plaatst, werd daarentegen geremd.

Reeds in 1948 en 1949 werd de uitvoer van producten als hout, vlees, huiden en leer, rijst, plantaardige oliën, tabak en vruchten tegen de geldende prijzen onmogelijk, terwijl de situatie nog meer precair werd, toen Engeland en een groot aantal andere Europese landen in September 1949 tot devaluatie besloten. Een tijdlang heeft men de uitvoer van deze producten kunnen handhaven door in zgn. compensatietransacties de Braziliaanse exporteur meer cruzeiros te verzekeren dan anders mogelijk geweest zou zijn. Het is duidelijk, dat deze speciale ruiltransacties, die door tussenkomst van de Banco do Brasil werden afgesloten, een verkapte devaluatie ad hoc inhielden. Dit systeem, waar zeer veel protesten tegen opkwamen, is begin 1951 afgeschaft.

De waarde van de uitvoer daalde in 1952 met 20 pCt; dat de daling niet sterker was, is te danken aan het feit, dat Brazilië t.a.v. zijn belangrijkste uitvoerproduct, koffie, een zeer sterke positie inneemt. Maar een prijshandhavingssysteem voor katoen en wol in 1951 en 1952, tezamen met een recessie in de wereldtextielindustrie in 1952, legde practisch de gehele uitvoer van katoen en wol stil, terwijl in 1951 katoen nog 12 pCt van de totale uitvoerwaarde vormde.

Gedurende het hele jaar 1952 werden langdurige discussies in het Parlement gehouden over de modaliteiten van een nieuwe wet op de vrije wisselkoers. Dit had tot gevolg, dat exporteurs zo lang mogelijk bleven wachten in te voeren, waardoor de situatie nog aanmerkelijk werd verergerd. Brazilië's deviezenreserves werden volkomen uitgeput en kortlopende handels- en financieringsschulden liepen op tot ruim 11 mrd cruzeiros einde 1952, terwijl de stijging aanhield tot midden 1953. Dit had weer tot gevolg, dat de buitenlandse exporteurs de hoge disconto's op Braziliaanse handelswissels afwentelden door hogere prijzen voor hun producten te bedingen, terwijl het dalend crediet van het land nieuwe investeringen van buitenlands kapitaal afschrikte.

De genomen maatregelen.

Men kan de overheidspolitiek op het gebied van de

buitenlandse handel, die er op gericht is om weer een positief saldo op de handelsbalans te verkrijgen, in twee fasen indelen, nl. een eerste fase tot October 1953 en een tweede fase sinds October 1953.

De eerste fase.

Reeds tegen het einde van 1952 en vooral in het begin van 1953 werd de invoer weer sterk beperkt, zodat de totale waarde van de invoer in 1953 ruim 25 mrd cruzeiros bedroeg. Nog afgezien van de prijsstijging van de invoerproducten, is dat aanmerkelijk minder dan de invoer der twee voorafgaande jaren.

Tabel 3 geeft een inzicht in de verdeling van de invoer van 1953 in vergelijking met 1951-1952.

TABEL 3.
Verdeling van de invoer in 1951-1952 en 1953

	gemiddeld 1951-1952	1953	daling van de invoer tussen 1951-52 en 1953	
			in mrd cruzeiros	in pCt van het totaal
1. Voedings- en genotmiddelen a)	4,7	5,5	— 0,8	— 6
2. Overige consumptiegoederen	3,5	0,9	2,6	21
3. Grondstoffen b)	9,6	6,0	3,6	30
4. Brandstoffen en smeeroliën	4,7	4,8	— 0,1	— 1
5. Investeringsgoederen	14,6	7,8	6,8	57
6. Niet geclassificeerde goederen	0,1	0,2	— 0,1	— 1
Totaal	37,2	25,2	12,0	100

a) Inclusief grondstoffen voor de bereiding van voedings- en genotmiddelen.

b) Exclusief grondstoffen voor de bereiding van voedings- en genotmiddelen.

Bron: 1951-1952: Conselho Nacional de Economia;

1953: berekening op basis van Statistiek van In- en Uitvoer, Ministerie van Financiën.

De grootste daling ligt op het gebied van de investeringsgoederen, die in de voorafgaande jaren op zeer grote schaal waren ingevoerd. Maar ook op grondstoffen en — vooral duurzame — consumptiegoederen werd aanmerkelijk gekort.

In Februari 1953 werd eindelijk de nieuwe wet op de vrije wisselkoers van kracht, waarover men reeds zo lang had gedelibereerd. Aan een algemene depreciatie werd niet gedacht, want van een dergelijke maatregel kan Brazilië weinig heil verwachten. Het verreweg voornaamste uitvoerproduct — koffie — ontmoet immers een geringe prijselasticiteit van de vraag, althans op korte termijn, zodat een devaluatie van de munt lagere uitvoerwaarde, uitgedrukt in vreemde munt, met zich zou brengen.

Naast de officiële wisselkoers van 18½ cruzeiros per U.S. \$ werd een vrije wisselkoers geïntroduceerd, waarvan de waarde door vraag en aanbod op de markt wordt bepaald. Exporteurs werden gemachtigd, een tussen 15 pCt en 50 pCt variërend deel van de opbrengst van bepaalde goederen, die tegen de oude koers niet meer op de wereldmarkt te plaatsen waren, op de vrije markt te verkopen. De invoer van bepaalde, minder essentieel geachte, goederen mocht alleen geschieden via de vrije markt, waar de koers weldra tot 40 à 50 cruzeiros per U.S. \$ steeg. Bovendien werd het kapitaalverkeer over de vrije markt geleid, waardoor men hoopte opnieuw buitenlandse investeringen te kunnen aantrekken. Voorts werd machtiging gegeven de opbrengsten van bepaalde investeringen, nl. in publieke nutsbedrijven, vervoerswezen en basisindustrieën en die in minder gunstig gelegen gebieden, tot een bepaald percentage — en indien de betalingsbalanssituatie het zou toelaten — tegen de officiële, gunstiger, koers naar het moederland over te maken.

HANDEL-MAATSCHAPPIJ

H. Albert de Bary & Co. N.V.

HERENGRACHT 450 - AMSTERDAM

Internationaal handelscontact

Financiering van de buitenlandse handel

(Advertentie)

In de praktijk bleek echter de nieuwe vrije markt niet aan de hooggespannen verwachtingen te voldoen. De uitvoer kwam niet op grote schaal op gang, daar vele goederen niet van de vrije wisselkoers konden profiteren en de met minder dan 50 pCt vrije koers gedoteerde exporteurs druk op de Regering uitoefenden om een einde te maken aan de volgens hen onrechtvaardige discriminatie. Ook de koffie-export protesteerde hevig tegen de „ongrondwettige inbeslagname van een gedeelte van de werkelijke opbrengst”. De grote drang tot invoer bleef bestaan; voor vele niet essentiële goederen bleek een dollarkoers van 40 à 50 cruzeiros geënzins prohibitief te zijn. En het klimaat voor buitenlandse investeringen bleef over het algemeen ongunstig; over de vrije markt ging wel veel kapitaal het land uit, maar er kwam vrijwel niets binnen.

Einde Juli 1953 werd het percentage van de opbrengst van de uitvoer van de zgn. moeilijk plaatsbare producten, dat op de vrije markt verkocht mocht worden, geüniformeerd op 50. Voor andere goederen (zoals bijv. koffie en cacao) werd een ander systeem geïntroduceerd, waarbij slechts een zeker minimumbedrag, dat op een lager peil dan de wereldmarktprijs werd bepaald, tegen de officiële koers behoefde te worden afgerekend, terwijl de rest van de opbrengst op de vrije markt mocht worden verkocht. Dit systeem had goede resultaten en verminderde het belang van exporteurs bij onderverklaring der uitvoerwaarde. Gedurende het derde kwartaal 1953 bracht de uitvoer bijna 30 pCt meer op dan in het overeenkomstige kwartaal van 1952. Doordat de invoer op de vrije markt werd stopgezet en de Banco do Brasil op deze markt intervenieerde, daalde de dollarkoers tot 37 cruzeiros. Door de vrij willekeurige discriminatie bij de verlening van invoervergunningen kwam echter ook dit complex van maatregelen in discredit.

Rio de Janeiro, Juli 1954.

G. F. LOEB.

BOEKBESPREKING

J. van der Velden, „De Administratie voor de Onderneming”. De Practijkserie, Deel I, 183 blz. H. E. Stenfert Kroese N.V., Leiden, 1954.

Als eerste deel in een serie boeken, bestemd om de bedrijfseconomie dichter bij de ondernemer te brengen, verscheen bovenstaand werk. Het doel hiervan is te bepleiten, dat de administratie van de onderneming, door doelmatig gebruik, beter tot haar waarde zal komen voor de leiding van de onderneming.

De titel van het boek spreekt over „de onderneming”, doch in het boek zelf is uitsluitend sprake van de *productie*-ondernemingen.

Achtereenvolgens worden behandeld:

- a. de organisatorische opbouw van de onderneming, waarbij speciaal de ontwikkeling van de administratieve functie en haar verhouding tegenover de leidinggevende functionarissen wordt behandeld;
- b. het doel van het moderne ondernemen en de betekenis van het bedrijfseconomisch principe voor de met de leiding van een onderneming belaste instanties. Hierbij wordt er op gewezen, dat de toepassing van het bedrijfseconomisch principe gericht moet zijn op het in stand houden van het geïnvesteerde kapitaal, terwijl de betekenis van de calculaties (in de zin van berekeningen, gebaseerd op gegevens aan de administratie ontleend) voor de beslissingen van de ondernemer in verband met dit doel uitvoerig wordt besproken;
- c. de middelen, te gebruiken door de leiding van de onderneming ter bevordering van het economisch handelen. Hierbij worden besproken de voorcalculatie en de budgettering, de periodieke nacalculatie en de bedrijfsvergelijking, zowel intern als extern;
- d. de communicatie in de onderneming en de eisen, waaraan een goede administratieve berichtgeving moet voldoen.

In het eerste gedeelte van zijn boek pleit de heer Van der Velden voor de functie van de „controller”, zoals deze in het Amerikaanse bedrijfsleven is gegroeid, zonder nochtans het woord te noemen. Hij wil een „administratieve functie” scheppen, die de bewaker is van de rentabiliteit van de onderneming en dus vaststelt in hoeverre de leidinggevende functionarissen de bedrijfseconomische principes hebben toegepast. Deze administratieve functionaris is uitsluitend adviserend en niet leidinggevend.

Ik acht de Amerikaanse conceptie van de „controller” scherper en beter dan de wat vage constructie van de heer Van der Velden. In Amerika ziet men de controller als een van de topmanagers, die dus ook aan het beheer deelneemt, en zijn werk staat los van dat van de leider van de boekhouding.

Een tweede bezwaar tegen het eerste gedeelte van het boek van de heer Van der Velden acht ik het feit, dat hij er op wijst, dat de administratieve functie de handhaving van de bedrijfseconomische principes moet bewaken, terwijl eerst in het tweede gedeelte van het boek aangegeven is, wat hier nu eigenlijk onder moet worden verstaan.

Bij de middelen tot bevordering van het economisch handelen worden voorcalculatie en budget naast en door elkaar behandeld, terwijl als verschil tussen beide genoemd wordt, dat bij het budget het zwaartepunt ligt bij het bepalen van de taakstelling: budgettering is dan voorcalculatie met een bijzonder doel, namelijk het autoriseren van functionarissen tot het verrichten van bepaalde beheersdaden. Het begrip „voorcalculatie” wordt voorts ook gebruikt bij het berekenen van de financiële consequenties van het uitbreiden van een fabriek, het bepalen van aan te trekken middelen voor de financiering van een onderneming en dergelijke opgaven. Dit is wel een zeer ongewoon gebruik van het woord „voorcalculatie”.

Dit gebruik van woorden in afwijking van de gewone terminologie van de bedrijfshuishoudkunde acht ik te betreuren. Op meerdere plaatsen valt dit te signaleren: zo wordt bij herhaling tegenover het begrip „opbrengsten” gesteld het begrip „uitgaven”, terwijl kennelijk wordt bedoeld „kosten”.

Bij de behandeling van de voorcalculatie en de budgettering wordt veel aandacht besteed aan de verbijzondering der posten en de toerekening hiervan aan de producten.

Dit gedeelte bevat een aantal voor de praktijk zeer waardevolle opmerkingen. Ook de kosten, samenhangende met de research en de verkoop, worden in dit gedeelte uitvoerig behandeld.

In het algemeen kan worden gezegd, dat het boek van de heer Van der Velden voor de leiders van industriële ondernemingen te vaag is. Voor studerende kan het, naast de bestaande literatuur op het gebied van de budgettering en de kostprijsberekening, op bepaalde punten een aardige aanvulling geven.

Rotterdam.

Mr B. MORET.

AANTEKENING

De handel tussen Oost- en West-Europa

Het bulletin van de Verenigde Naties betreffende Europa in het eerste kwartaal van 1954 ¹⁾ heeft ditmaal een speciale beschouwing gewijd aan de handelsbetrekkingen tussen Oost- en West-Europa in 1953. Deze belangstelling voor dit, voor de meeste Westeuropese landen van geringe betekenis zijnde, deel van de internationale handel is het gevolg van de belangrijke verschuivingen die zich hebben voorgedaan. Sinds 1949 nam het handelsverkeer voortdurend af, en ook de opleving in 1951 bereikte niet het niveau van eerstgenoemd jaar. In de tweede helft van 1953 is echter een herstel ingetreden, dat van zodanige aard is, dat hieruit ook voor volgende jaren betere vooruitzichten naar voren komen.

Enerzijds is de basis van dit herstel gelegen in de verminderde internationale spanning na de wapenstilstand in Korea, gestuwd door officiële uitspraken van Oosteuropese autoriteiten, pleitend voor uitbreiding van het handelsverkeer met de Westelijke landen. Anderzijds verminderden in West-Europa de strategische contrôles.

De nieuwe koers van de economische politiek in de Sowjet-Unie, die een verruiming van de markt voor consumptiegoederen beoogt, had een sterke uitbreiding van de Westeuropese export van voedingsmiddelen tot gevolg. Omdat gelijktijdig de importen van Oosteuropese goederen afnamen in het Westen, dreigde met name op de handelsbalans van de Sowjet-Unie een tekort te ontstaan hetgeen goudtransporten ten gevolge had.

De Oost-West-handel betreft aan de Oosteuropese zijde hoofdzakelijk de Sowjet-Unie, terwijl de handel met andere volksrepublieken het beeld van regelmatige achteruitgang vertoont. De belangen van de Westeuropese landen bij deze handel zijn meer evenredig verdeeld; slechts Finland vormt hierop een uitzondering, daar dit land 22 pCt van de Westeuropese exporten naar Oost-Europa verzorgt.

De Oosteuropese exporten.

De belangrijkste exportgoederen zijn granen, brandstoffen en ruwe grondstoffen. De ontwikkeling van de handel in de voornaamste componenten van het exportpakket was de volgende.

De grotere graanoogst in Zweden en de vrijmaking van de Britse graanmarkt deed de import uit Oost-Europa aanzienlijk dalen. Finland importeerde meer graan dan nodig was voor binnenlands verbruik, en exporteerde dus weer, met de bedoeling, op die wijze zijn roebeloverschot ten nutte te maken.

¹⁾ Economic Bulletin for Europe, First Quarter 1954, Vol. 6, no 2, Geneva, July 1954.

Handelsverkeer tussen Oost- en West-Europa naar goederensoorten

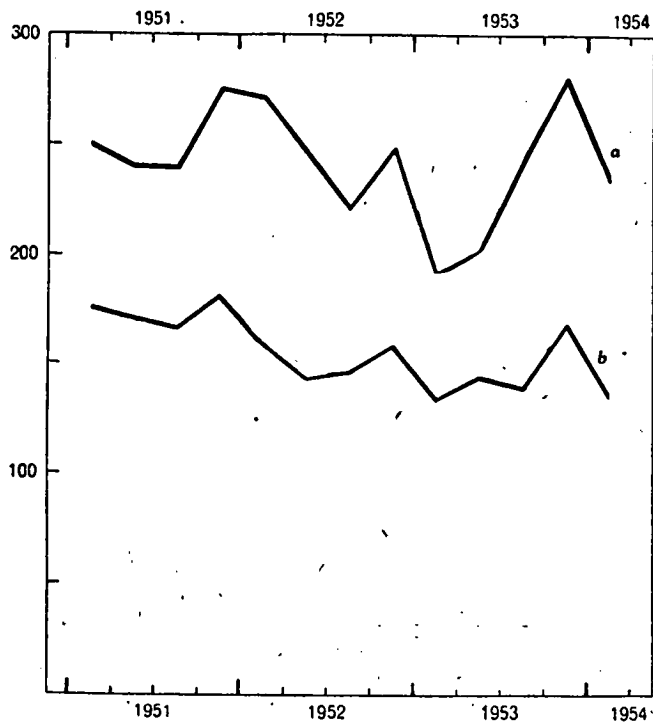
Goederensoorten	Export Oost-Europa		Export West-Europa	
	1952	1953	1952	1953
	(in miljoenen dollars)			
Voedingsmiddelen:				
Vee, vlees en vis	51,0	63,7	22,0	44,7
Boter, margarine, -ieren	26,3	20,8	20,3	49,9
Granen en graanproducten	270,7	143,6	—	—
Andere voedingsmiddelen	88,4	66,9	22,6	37,8
Brandstoffen, ruwe grondstoffen:				
Oliezaden, oliën en vetten	8,1	6,5	13,8	17,2
Wol, vezels en katoen	5,4	13,3	28,0	31,4
Ertsen en mineralen	16,1	18,8	29,1	20,8
Steenkolen en cokes	194,4	146,7	—	—
Petroleum en petroleumproducten	23,4	46,3	—	—
Huiden en bont	26,5	28,6	—	—
Hout en houtproducten	82,2	101,6	71,5	59,2
Industriële producten:				
Kunststof en chem. producten	52,2	52,5	57,8	49,0
Textiel, garens en lompjes	25,4	36,3	41,0	38,8
Cement, stenen	2,6	5,9	—	—
Glas, aardewerk	17,2	17,3	—	—
IJzer en staal	13,1	10,9	71,2	94,6
Machinerieën, transportmiddelen	41,0	51,7	247,3	233,8
Andere goederen:	44,0	80,9	96,9	108,3
	988,0	912,4	731,5	785,5

De sterkste daling vond plaats in de export van steenkolen (uit Polen en Oost-Duitsland naar Zweden). De prijs is gelijk aan die van Britse steenkolen, maar vaak treden ernstige prijsfluctuaties op door gebrek aan laadruimte, vooral als in het voorjaar de Witte-Zeehavens bereikbaar worden.

De export van petroleum — met name uit Roemenië — stijgt sinds 1952 regelmatig. Finland en IJsland voorzien hieruit in hun totale behoefte, terwijl ook Italië een toenemende belangstelling toont. De afzet brengt enkele typische moeilijkheden mee die nog nader worden besproken.

De houtexport nam toe in aansluiting op de opheffing van de importrestricties in Engeland en de vergrote bouwactiviteit in West-Europa. Op deze markt heeft Oost-Europa zich een belangrijke plaats onder de producenten weten te veroveren.

Importen (c.i.f.) van West-Europa
(in mln dollars)

a) Importen uit alle Oosteuropese landen.
b) Idem minus Sowjet-Unie.

De Maatschappij die zeer bijzondere voordelen biedt

ZWITSERSCHE MAATSCHAPPIJ VAN LEVENSVZERKERING EN LIFRENTEN

Een symbool van veiligheid

Herengracht 500 — Amsterdam — Telefoon 37171

(Advertentie)

Voor alle Oosteuropese goederen geldt, dat de prijzen op het internationale peil liggen of daaronder, zodat goed geconcurrereerd kan worden met gelijke producten uit andere gebieden. Er wordt getracht, thans ook voor industrieproducten en machines een markt te scheppen in West-Europa.

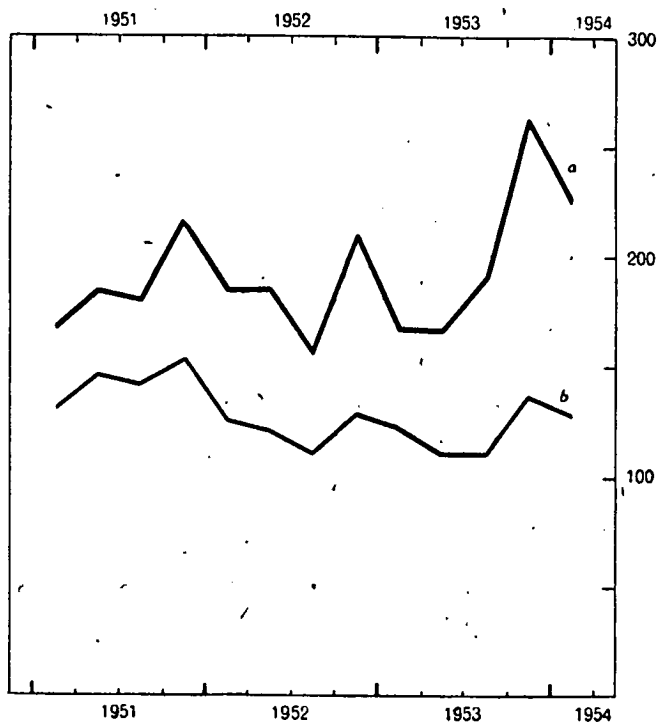
De Westeuropese exporten.

De voornaamste ontwikkeling was de toename van de Westeuropese export van voedingsmiddelen onder vigeur van de wijziging in de economische politiek in de Sowjet-Unie na de dood van Stalin. Voor sommige landen heeft dit tot gevolg gehad, dat het aandeel van Oost-Europa in de afname van bepaalde producten tot een belangrijke hoogte steeg. Enige voorbeelden zijn: Deense boter, waarvan in het 1e kwartaal van 1954 20 pCt werd afgenomen; Deens vlees, waarvan de export in diezelfde periode voor 25 pCt naar Oost-Europa ging, IJslandse vis insgelijks voor 40 pCt, katoen uit Turkije voor 29 pCt, en Nederlandse boter voor 30 pCt.

De export van ijzer en staal nam toe, maar was relatief van weinig betekenis, terwijl de daling van de afzet van industrieproducten in hoofdzaak een gevolg is van strategische belemmeringen.

In de geschetste ontwikkeling schuilen gevaren en moeilijkheden. Gevaren, omdat de Oosteuropese markt een staatsmonopsonie is, waar dus elke garantie van stabiliteit ontbreekt. De gang van zaken doet de vrees

Exporten (f.o.b.) van West-Europa
(in mln dollars)

a) Exporten naar alle Oosteuropese landen.
b) Idem minus de Sowjet-Unie.

rijzen, dat de Westeuropese productie, vooral van sommige consumptiegoederen, te veel op Oost-Europa gericht wordt, en dit te sterker, naarmate deze goederen geweerd worden van andere markten, bijv. door restricties. Te meer dringt deze zaak, waar voor 1954 een uitbreiding van de Oost-West-handel met 25 pCt wordt verwacht.

Moeilijkheden liggen op het gebied van de afzet van Oosteuropese importgoederen, en bij de betalingen. Wat betreft de afzet moet gezocht worden naar organisaties of ondernemers die bereid zijn de distributie op zich te nemen. Vooral bij petroleumimport is dit niet eenvoudig, daar de oliemaatschappijen niet medewerken, en het gehele afzetapparaat beheersen.

Inmiddels is een nieuwe impuls opgetreden voor uitbreiding van de Oost-Westhandel in de vorm van een sterke inkrimping van de lijst van strategische goederen, die niet naar de Oosteuropese landen mogen worden gezonden. Of hier ook metterdaad een vergroting van het handelsvolume het gevolg van zal zijn, wordt echter in sommige kringen betwijfeld, daar men meer naar de mening overhelt, dat het handelsverkeer in zijn omvang wordt bepaald door de aanbodcapaciteit van Oost-Europa. Deze, zo zegt onder andere het hoofd van de afdeling Handel van het Westduitse Ministerie van Buitenlandse Zaken, is door de voortdurende ontwikkeling van de industrie in Oost-Europa aanzienlijk afgenomen, daar deze ontwikkeling ten koste van de landbouw is doorgevoerd, en landbouwproducten juist de voornaamste post in het Oosteuropese exportpakket vormen. Hierdoor wordt de omvang van de handel veel meer beperkt dan door de strategische restricties aan de Westeuropese zijde.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Vooraf ten gevolge van een afnemende van de chartale geldcirculatie na de ultimo met f 23 mln en een stijging van de deviezenvoorraad met f 10 mln slaagden de banken er in, hun totale tegoed bij de Centrale Bank te vergroten van f 479 mln op 30 Augustus jl. tot f 526 mln per 6 September. Daar het door het verplichte kaspercentage van 10 pCt geblokkeerde bedrag op f 500 mln wordt geschat, betekent dit, dat de meeste banken hun tegoed thans in voldoende mate hebben aangevuld. Dit kon echter alleen worden bereikt door afstoting van papier naar de circulatiebank. Tussen 23 Augustus en 6 September verminderde het schatkistpapier buiten De Nederlandsche Bank met f 62 mln, waarvan per saldo f 30 mln door deze instelling werd overgenomen.

Het discontopercentage waartegen dit laatste geschiedt — t.w. 1 pCt voor papier met een looptijd tot 105 dagen — was gedurende de laatste vrij krappe weken bepalend voor het renteniveau op de geldmarkt, zulks in tegenstelling met de situatie in de voorgaande zeer ruime maanden, toen het disconto waartegen de Centrale Bank jaarspapier verkocht, nl. 5/8 pCt, voor het rentepeil op de markt beslissend was.

De hierin tot uiting komende rentestijging hebben die gemeenten aan den lijve gevoeld, welke de laatste weken kasgeldleningen moesten sluiten of vernieuwen. De extreem lage rentepercentages, die tot voor kort golden (bijv. ca 3/4 pCt voor een jaar looptijd), behoren momen-

teel althans voorlopig tot het verleden. Voor een dergelijke looptijd werd tijdelijk zelfs tot bijna 2 pCt betaald, en gedurende de verslagweek nog wel tot ca 1 1/2 pCt.

De kapitaalmarkt.

De aandelenmarkt kenmerkte zich de afgelopen week door een vrij flauwe stemming. Als oorzaken daarvan werden vnl. genoemd de politieke spanning in het Verre Oosten en, wat bepaalde bedrijfstakken betreft, de sombere uitlatingen in het jaarverslag van de Indonesische Centrale Bank over de economische situatie daar te lande alsmede de pessimistisch getinte uitlatingen van de voorzitter van de Nederlandsche Reedersvereniging. Wat de zgn. „technische” factoren aangaat werd voorts gewezen op de aanzienlijke koerswinsten, waarop vele aandeelhouders thans zitten, hetgeen hun bereidheid vergroot om tot verkoop over te gaan, zodra er enige wolkjes aan de horizon verschijnen. Hiertegenover werd moed geput uit de kleine omvang van de beursomzettingen, die de laatste tijd ca f 2 mln nominaal per dag bedragen, tegen f 4 mln en hoger tijdens de periode van koersstijging, die thans enkele maanden achter ons ligt. Hieruit wordt nl. geconcludeerd, dat van een algemene verkoopdrang nog geen sprake is.

De koersdaling te Amsterdam viel vooral op bij vergeelijking met buitenlandse effectenbeurzen. In Wallstreet is de daling der laatste weken weer door een aanzienlijk herstel gevolgd; Dow Jones Industrials stond op 20 Augustus, 31 Augustus en 10 September achtereenvolgens op 350,4, 335,8 en 347,8. Ook op Engelse en Westduitse effectenbeurzen was van een gedeprimeerde stemming ten gevolge van de politieke situatie geen sprake.

Op de obligatiemarkt blijven Belgische emissies sterk de aandacht trekken. De aangeboden f 6 1/2 mln 3 1/2 pCt obligatielening Antwerpen werd sterk overtekend. Thans wordt een Belgische particuliere obligatielening op de markt gebracht, nl. f 10 mln 4 pCt obligaties Pétrofina; de gemiddelde looptijd bedraagt 10 1/2 jaar, de emissiekoers 100 pCt. Ook hier wordt een ander — i.c. even groot — gedeelte van de lening onderhands geplaatst, naar men wel mag aannemen, bij institutionele beleggers wier beleggingshonger nog steeds niet is gestild, en die daarom ook voor de Belgische leningen grote belangstelling aan de dag leggen.

De interesse, die in Nederland bestaat voor de nieuwe in Belgische frs luidende 4 1/2 pCt lening der Belgische Spoorwegen — een belangstelling die, naar men mag vermoeden, op grond van valuta-overwegingen vnl. bij particuliere beleggers is geconcentreerd — was aanleiding deze obligaties ter beurze van Amsterdam te introduceren.

Aand. indexcijfers.	3 Sept. 1954	10 Sept. 1954
Algemeen	202,1	198,8
Industrie	291,0	285,7
Scheepvaart	186,5	184,9
Banken	162,1	161,9
Indon. aand.	65,8	64,3
Aandelen.		
A.K.U.	227 1/2	220%
Philips	281	270
Unilever	379 1/2	366%
H.A.L.	160%	156
Amsterd. Rubber	90 1/2	88%
H.V.A.	124	122
Kon. Petroleum	430 1/2	423

Staatsfondsen.	3 Sept. 1954	10 Sept. 1954
2½ pCt N.W.S.	78%	78%
3-3½ pCt 1947	99 ¹³ / ₁₆	99%
3 pCt Invest. cert.	100 ⁵ / ₁₆	100%
3½ pCt 1951	102½	102%
3 pCt Dollarlening	94 ¹¹ / ₁₆	94%
Diverse obligaties.		
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	101%	102½
3½ pCt Bataafsche Petr.	102%	102½
3½ pCt Philips 1948	102%	102%
3½ pCt Westl. Hyp. Bank	99%	99

J. C. BREZET.

RIJSSEN

„De glimlach van Twente“

Ideale vestigingsplaats voor industrie

Zeer lage grondprijs (f 1.62½ per m²),
bouwrijp met spoorwegaansluiting,
gas, water, electriciteit.

Ruime arbeidsmarkt.

Bevolking is **industrieminded** en zeer
 werklustig.

Gelegen aan de belangrijke spoorlijn
 Amsterdam-Rotterdam-Duitsland.

Rijk aan natuurschoon

Nadere inlichtingen:

INDUSTRIECOMMISSIE
 Stadhuis Rijssen (Ov.)
 Telefoon K 5480-444, toestel 3

Abonneert U op DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van:

Prof. P. Hennipman, A. M. de Jong, Prof. P.
 B. Kreukniet, Prof. H. W. Lambers, Prof. J.
 Tinbergen, Prof. G. M. Verrijn Stuart, Prof.
 F. de Vries, Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50; fr. p. post f 23.60;
 voor studenten f 19.—; franco per post f 20.10.

Abonnementen worden aangenomen door de
 boekhandel en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN TE HAARLEM

Advertentie-opdrachten

★

voor het volgende nummer
 dienen uiterlijk 21 Sept. 1954
 v.m. in het bezit te zijn van
 de Advertentie-afd. E.-S.B.,
 Postbus 42, Schiedam.
 Tel. 69300; Toestel 1 of 3

KAS-ASSOCIATIE N.V.

SPIJSTRAAT 172

AMSTERDAM

Giro's naar alle banken en
 giro-instellingen

BETALEN • BEWAREN • BEHEREN

Dr. X: „Heerlijk!
 Van die Agio-sigaren
 krijg ik nooit genoeg!“

Mhr. Y: „Dat heb ik óók
 gemerkt. Ik ben
 nu helemaal overgegaan
 op Agio-sigaren.
 Dat bevalt me reusachtig!“

Overtuig U
 door de

befaamde rookproef

met 5 AGIO sigaren!

9 uur: Na de eerste Agio dacht ik: „Dit is 'n héerlijke
 sigaar!“

10 uur: De tweede smaakte me nóg beter.

11 uur: „Wat lekker vol van smaak en toch zo blijvend zacht!“
 dacht ik na de derde Agio.

12 uur: Nu was ik ten hoogste verbaasd. Zelfs na vier sigaren
 achter elkaar had ik nog géén gevoel dat ik te veel
 rookte. Dat zegt wat over de kwaliteit!

1 uur: Na de 5e Agio wist ik, dat de Agio-rookproef abso-
 luut overtuigt! Ik had zó de óe wel willen opsteken!

Deze proef
 levert U
 het bewijs:

AGIO

smaakt altijd naar méér!

De transportkosten

— waaronder uiteraard ook de interne transportkosten zijn te verstaan — vormen procentueel een belangrijk deel van de totale productiekosten. Iedere onderneming, dié de kostprijs van haar producten tot in details kent, weet dit en tevens, dat in die sector meestal nog grote besparingen zijn te bereiken, ook al doordat er op het gebied van het intern transport nog steeds veel nieuws aan de markt komt. Hieromtrent houdt het maandblad

verladen

dat grotendeels aan het interne transport gewijd is, U regelmatig volledig op de hoogte. Wie hierop geabonneerd is, weet spoedig welke mogelijkheden er voor hem zijn en met name ook in hoeverre hij door mechanisering in het nijpend personeel-tekort kan voorzien, een extra voordeel in deze tijd.

Vraagt GRATIS PROEFNUMMER aan de administratie „Verladen”, postbus 42, Schiedam.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Gecombineerde Maandstaat op 31 Augustus 1954

Kas, Kassiers en Dag-geldleningen . . . f.	96.662.873,47	Kapitaal f.	49.000.000,-
Nederlands		Reserve „	19.500.000,-
Schätkestpapier . . .	486.000.000,-	Bouwreserve „	1.000.000,-
Ander Overheidspapier „	55.906.077,53	Deposito's op Termijn „	257.606.351,73
Wissels „	15.727.898,33	Crediteuren „	745.153.614,51
Bankiers in Binnen- en Buitenland „	47.100.074,74	Geaccepteerde Wissels „	392.277,41
Effecten, Syndicaten en Waarden „	75.103.772,-	Door Derden	
Prolongatiën en Voorschotten tegen Effecten „	27.273.988,14	Geaccepteerd	- 692.654,71
Debiteuren „	274.797.854,44	Overlopende Saldi en Andere Rekeningen „	17.327.854,38
Deelnemingen (incl. Voorschotten) „	7.100.214,09		
Gebouwen „	5.000.000,-		
	<u>f. 1.090.672.752,74</u>		<u>f. 1.090.672.752,74</u>

GROTE VERZEKERINGSMAATSCHAPPIJ

(Levens-, Volks- en Schadeverzekering)

zoekt

INTELLIGENTE, ENERGIEKE KRACHT

tot ca. 30 jaar

VOOR OPLEIDING TOT STAFEMPLOYÉ

Zijn taak zal bestaan in een grondige bestudering van alle vraagstukken die met de verkoop van verzekeringen verband houden, zoals verwerking en analyse van statistische en marktanalytische gegevens, medewerking aan opleiding van de buitendienst op verzekeringstechnisch en verkoopstechnisch gebied, enz.

Grote belangstelling voor deze problemen, in het bijzonder ook voor de verkoop, is hoofdvoorwaarde. Gedegen vooropleiding (H.B.S. 5-j. of Gymn. B, met voorkeur voor hen, die een academische, economische of psychologische vorming hebben genoten) is noodzakelijk. Grondige kennis van de Engelse taal is vereist. Intelligentie, enthousiasme, initiatief, kritische zin en zelfstandigheid zullen nodig zijn om in deze functie te slagen.

Zij, die op grond van opleiding, aanleg en ervaring, ernstig menen door eigen capaciteiten en werklust in deze interessante functie, met opname in premievrij pensioenfonds, te kunnen slagen, worden uitgenodigd een vertrouwelijke, eigenhandig geschreven, volledige doch beknopte sollicitatie, onder bijvoeging van pasfoto te richten aan

ADVIESBUREAU VOOR COMMERCIËLE BEDRIJFSORGANISATIE
O. Z. Voorburgwal 312-314, Amsterdam C.